

Y Gymraeg fel ffordd o weithio

Adroddiad Sicrwydd 2021-22

Cynnwys:

Rhagair	1
Prif ganfyddiadau	3
Arolwg siaradwyr Cymraeg	6
Cydymffurfiaeth â safonau'r Gymraeg	12
Ffocws ar gydymffurfiaeth gyda'r safonau llunio polisi	27
Ffocws ar gydymffurfiaeth wrth hysbysebu swyddi a phrosesau recriwtio	32
Cydymffurfiaeth â dyletswyddau cynlluniau iaith	39
Atodiad 1	44
Atodiad 2	46

Rhagair:

Y Gymraeg fel ffordd o weithio

Mae'r adroddiad hwn yn gyfle i adlewyrchu ar y ffordd y mae sefydliadau yn meddwl am y Gymraeg wrth lunio polisïau, wrth gynllunio a chyflenwi gwasanaethau yn y Gymraeg, a rhoi sylw i'r graddau y maent yn ymateb yn briodol i'r dyletswyddau iaith a osodir arnynt. O fewn y cyd-destun hynny, rwy'n falch gallu nodi bod yr adroddiad yn cynnwys enghreifftiau cadarnhaol o gyflawniad ac yn cynnig arferion da i sefydliadau sydd â lle i wella. Er hynny, ac mae'n siŵr nad yw hyn yn syndod o ystyried y cyfnod heriol diweddar, rwy'n gofidio nad yw'r cynnydd welwyd cyn cyfnod y pandemig bellach yn bodoli.

Drwy gydol y cyfnod hwnnw bu i'r Comisiynydd ddangos goddefgarwch rheoleiddiol os oedd heriau gwirioneddol yn codi oherwydd y cyfnod argyfyngus y gorfu i bawb weithio drwyddo ond nid yw hynny bellach yn gynaliadwy. Cyfrifoldeb pennaf y Comisiynydd yng nghyswllt y drefn safonau yw cynnal y disgwyliad sydd ar sefydliadau i weithredu yn unol â safonau Llywodraeth Cymru – safonau sydd wedi eu cydsynio gan Senedd Cymru. Byddai methu rheoleiddio'n effeithiol yn gwneud cam â defnyddwyr.

Mae'r newidiadau a welwyd mewn trefniadau gweithio cyrff, megis gweithio o gartref a symud at fwy o ryngweithio digidol, bellach wedi eu mabwysiadu fel rhai hirdymor a mwyfwy o gyrff cyhoeddus yn annog model o weithio hybrid. O ganlyniad mae'n rhaid i drefniadau cydymffurfio â dyletswyddau iaith addasu a newid fel bod sefydliadau yn parhau i weithredu yr un mor effeithiol - neu yn well - nag oeddent pan oedd eu gweithlu mewn swyddfa.

Roedd adroddiad y llynedd yn amlygu enghreifftiau clodwiw o sefydliadau a lwyddodd i barhau i ddefnyddio'r Gymraeg er gwaethaf newidiadau chwyldroadol. Erbyn hyn, serch hynny, mae yna sefydliadau nad ydynt wedi addasu, ac mae peryg y gall hyn gael effaith negyddol ar ddefnyddwyr y Gymraeg.

Yn yr adroddiad sicrwydd 2018-2019 "Hawlio cyfleoedd" gosododd y Comisiynydd her i sefydliadau i wella perfformiad wrth recriwtio gweithlu dwyieithog. Mae'n siom gweld nad yw hynny wedi digwydd. Mae canfyddiadau yn amlygu diffyg sylweddol wrth hysbysebu swyddi a dilyn prosesau recriwtio staff newydd. Rwyf o'r farn bod angen chwyldro er mwyn denu gweithlu sy'n medru'r Gymraeg.

Ni ellir dadlau nad yw'r sector iechyd wedi bod o dan bwysau dros y cyfnod diwethaf, ond mae rhaid i Gomisiynydd y Gymraeg bellach reoleiddio'n effeithiol er mwyn gyrru newid yn unol â'r safonau. Mae dal angen i'r sector ystyried sut mae am gwrdd â gofynion y safonau. Dengys y canfyddiadau ei fod yn perfformio'n sylweddol is na sectorau eraill sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg. Mae'n angenrheidiol, os

yw'r sefyllfa am wella, bod cydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg yn cael sylw blaenllaw mewn strategaethau ail godi.

Mae'r adroddiad hwn hefyd yn edrych ar berfformiad cyrff sy'n ddarostyngedig i gynlluniau iaith. Mae perfformiad cymysg ymysg y cyrff yma yn rhwystredig i ddefnyddwyr ac nid oes modd i'r Comisiynydd orfodi newid.

Rydym yn byw mewn oes o ansefydlogrwydd o ganlyniad i bandemig Covid-19, yr argyfwng costau byw, ac ansicrwydd o safbwynt ieithyddol wrth i ni aros am ganlyniadau'r Cyfrifiad. Yn yr adroddiad hwn, fy mhrif nod yw atgoffa penaethiaid sefydliadau, ac unrhyw rai mewn awdurdod, bod safonau'r Gymraeg yn safonau hyrwyddol positif. Mae'r safonau yno i ddangos parch tuag at ddewis iaith ac i alluogi siaradwyr ym mhob man i allu byw eu bywydau yn y Gymraeg. Nawr yw'r amser i fod yn ymroi i ail godi gwasanaethau gan gynllunio'n weithredol er mwyn parchu hawliau defnyddwyr y Gymraeg. Mae gan sefydliadau cyhoeddus Cymru rôl flaenllaw i'w chwarae felly wrth sicrhau fod y Gymraeg yn ffynnu, ac mae'r ffordd y maent yn cydymffurfio gyda dyletswyddau iaith yn allweddol bwysig.

Gwenith Price
Dirprwy Gomisiynydd y Gymraeg

Prif ganfyddiadau

Mae'r adran hon yn crynhoi canfyddiadau'r Comisiynydd o'r dystiolaeth a gasglwyd yn ystod y flwyddyn ariannol 2021-2022.

Mae'r adroddiad yn seiliedig ar waith gwirio uniongyrchol a gynhaliwyd gan swyddogion y Comisiynydd, cyfarfodydd ac ymgysylltu gyda sefydliadau sy'n ddarostyngedig i ddyletswyddau iaith Gymraeg, gwaith ymchwilio a gorfodi'r Comisiynydd a chanfyddiadau arolwg barn siaradwyr Cymraeg o fis Tachwedd 2021.

Oherwydd cyfyngiadau'r pandemig, nid oedd modd gwirio neu arolygu rhai gwasanaethau fel y digwyddodd yn y blynyddoedd a fu, megis gwasanaethau derbynfa, neu wirio gwasanaethau pan oedd angen teithio neu ymweld â sefydliadau, megis arwyddion a arddangosir gan gyrff neu ddefnyddio peiriannau hunan wasanaeth.

Ar ben hynny, nid oedd cyfle i'r Comisiynydd gynnal grwpiau ffocws neu ymgysylltu gydag aelodau'r cyhoedd, felly mae sylw wedi ei roi i ganlyniadau arolwg siaradwyr y Gymraeg (Tachwedd 2021) yn ogystal â chynnwys nifer o esiamplau o waith ymchwilio a gorfodi'r Comisiynydd - gwaith sydd yn seiliedig ar gwynion gan aelodau'r cyhoedd.

Mae'r adroddiad yn rhoi cyfle i sefydliadau cyhoeddus ddysgu o'r canfyddiadau a gweithredu er mwyn cryfhau darpariaeth a chynyddu defnydd o'r Gymraeg i'r dyfodol – eu cyfrifoldeb hwy yw sicrhau eu bod yn cydymffurfio â'u dyletswyddau, a rhoddir arweiniad ar y manau hynny sydd fwyaf angen sylw yn yr adroddiad hwn er mwyn i benaethiaid sefydliadau ddeall ble mae'n rhaid iddynt gyfeirio eu sylw er mwyn osgoi wynebau camau gorfodi.

Mae yna ddiffyg sylweddol i gydymffurfio gyda safonau sy'n gysylltiedig â recriwtio staff

- Canfyddiad yr arolygon gan swyddogion y Comisiynydd yw bod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth hysbysebu swyddi mewn 50% o'r achosion a arolygwyd.
- Mae cynnydd wedi bod yn nifer hysbysebion swyddi a gyhoeddwyd yn Gymraeg (o 24% yn 2019 i 66% yn y flwyddyn 2022). Fodd bynnag, mae'r darlun ar draws sectorau yn gymysg. Mae'r arolygon yn dangos fod cyrff sy'n ddarostyngedig i reoliadau safonau'r Gymraeg rhif 7 (sef Byrddau Iechyd ac Ymddiriedolaethau'r Gwasanaeth Iechyd Cenedlaethol) yn cyhoeddi dim ond 23% o'u hysbysebion swyddi yn y Gymraeg.
- Er bod cynnydd mewn swyddi sy'n cael eu hysbysebu gan gyrff yn y Gymraeg, nid yw'n dilyn bob tro fod y dogfennau cefnogol ar gyfer y swyddi hefyd ar gael yn

Gymraeg neu fod defnydd o'r Gymraeg yn cael ei hybu a'i hwyluso ymhellach yn ystod y broses hysbysebu.

- Dim ond 7% o'r hysbysebion swyddi a arolygwyd oedd yn cynnwys ffurflen gais ble roedd modd i ymgeiswyr nodi dymuniad i ddefnyddio'r Gymraeg.
- Mae cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'r safonau sy'n gofyn iddynt asesu'r angen am sgiliau Cymraeg cyn hysbysebu swyddi gwag yn peri pryder gyda dros hanner yr hysbysebion a arolygwyd yn methu â chrybwyll pa lefel sgiliau sydd ei hangen ar y swydd, neu nad yw'r dynodiad sgiliau yn eglur i berson a fyddai'n ymgeisio.

Amlygodd arolwg barn siaradwyr Cymraeg fod y cyhoedd yn parhau o'r farn fod pethau'n gwella. Mae data yn awgrymu hefyd y byddai rhagor o bobl yn defnyddio'r Gymraeg pe bai sefydliadau yn gwneud mwy i hwyluso dewisiadau staff a chwsmeriaid i ddefnyddio'r Gymraeg ac yn abl i warantu gwasanaethau Cymraeg.

- 15% o'r bobl a ymatebodd i'r arolwg barn siaradwyr Cymraeg oedd yn nodi eu bod yn ffafrio defnyddio'r Gymraeg gyda sefydliadau cyhoeddus. Mae 26% pellach o siaradwyr Cymraeg fodd bynnag yn nodi eu bod yn amrywio eu dewis iaith yn ddibynnol ar y sefyllfa.
- Mae ein harolygon gwirio yn parhau i ddangos nad yw gwasanaethau Cymraeg neu weithrediad mewnol cyrff yn Gymraeg yn gyson bob tro, sydd yn debygol o arwain at ddiffyg hyder y cyhoedd yn y gwasanaethau a thuedd i droi at wasanaethau Saesneg sydd yn eu tyb nhw'n fwy dibynadwy.

Mae arolygon gwirio'r Comisiynydd yn amlygu fod gwendidau yn parhau o safbwynt rhai gwasanaethau allweddol

- Mae gwaith arolygu'r Comisiynydd yn dangos fod lefel cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'r gofynion i ddelio â galwadau ffôn yn Gymraeg yn gyffredinol isel. Ar gyfartaledd mae sefydliadau sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg yn delio â galwadau yn Gymraeg yn ystod hanner yr achosion (53%). Nid yw hyn yn rhoi unrhyw sicrwydd i ddefnyddwyr y bydd gwasanaeth ffôn Cymraeg ar gael.
- Roedd canfyddiadau arolygon y Comisiynydd yn canfod, pan oedd gohebiaeth Gymraeg yn cael ei hateb gan sefydliadau, roedd yn cael ei hateb yn Gymraeg 81% o'r amser. Fodd bynnag, nid yw hyn yn adlewyrchu'r gwir brofiad gan ystyried mai dim ond mewn 73% o achosion y cafodd yr ohebiaeth ymateb o gwbl.
- Felly o'r holl ohebiaeth Gymraeg anfonwyd i'r cyrff, dim ond 60% wnaeth dderbyn ymateb yn Gymraeg (gan ystyried y lefel o ymholiadau na chafodd ateb o gwbl).

Mae dealltwriaeth sefydliadau o'r gofynion safonau llunio polisi yn gwella, ond mae gweithredu a chynnal asesiadau digonol wrth wneud penderfyniadau polisi yn parhau yn anghyson.

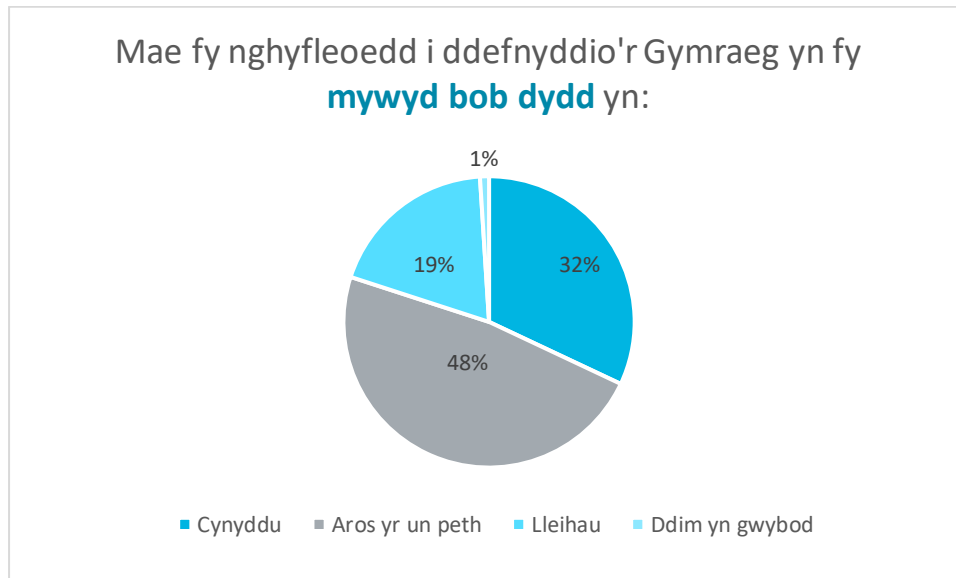
- o Mae hunan asesiad sefydliadau yn datgan bod gweithdrefn a chanllawiau mewn lle i ddiwallu gofynion y safonau llunio polisi mewn rhan fwyaf o achosion. Fodd bynnag, mae gwaith ymchwilio a gorfodi a'r nifer o gwynion mae'r Comisiynydd yn eu derbyn yn y maes hwn yn dangos fod penderfyniadau polisi yn parhau i ddigwydd heb asesiad digonol o effaith y penderfyniad ar ddefnydd o'r Gymraeg. Mae felly angen i sefydliadau sicrhau bod y gweithdrefnau a'r canllawiau sydd mewn lle yn arwain at asesiadau ystyrlon a digonol.

Mae perfformiad cyrff sy'n ddarostyngedig i gynlluniau iaith yn amrywio yn sylweddol ac mae diffyg cysondeb yn golygu nad oes sicrwydd i ddefnyddwyr fod gwasanaethau Cymraeg o safon ar gael bob tro.

Arolwg Barn Siaradwyr Cymraeg

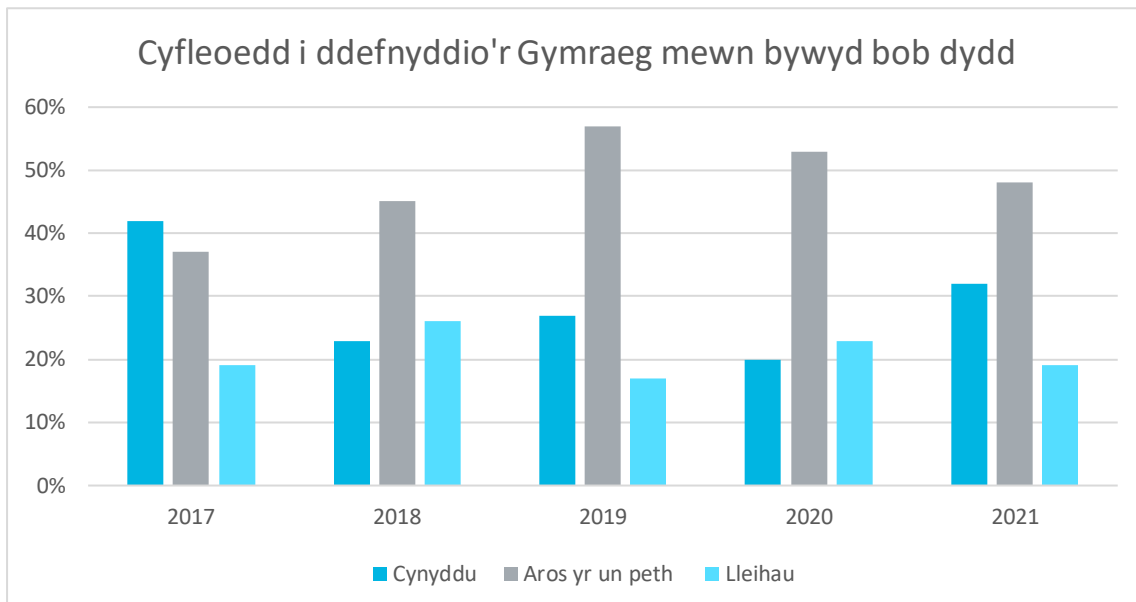
Cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd

Mae 32% o'r ymatebwyr yn 2021 wedi datgan eu barn fod eu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn eu **bywydau bob dydd** wedi cynyddu, gyda 45% arall yn nodi fod eu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg wedi aros yr un peth. Fodd bynnag, mae 19% o'r ymatebwyr yn datgan fod eu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg wedi lleihau:

Rydym wedi holi'r cwestiwn hwn yn yr arolwg siaradwyr Cymraeg ers 2017, a dylid nodi fod ymateb 2021 yn cynnwys y ganran uchaf sy'n datgan fod cynnydd yn y cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd ers i'r safonau ddod i rym.

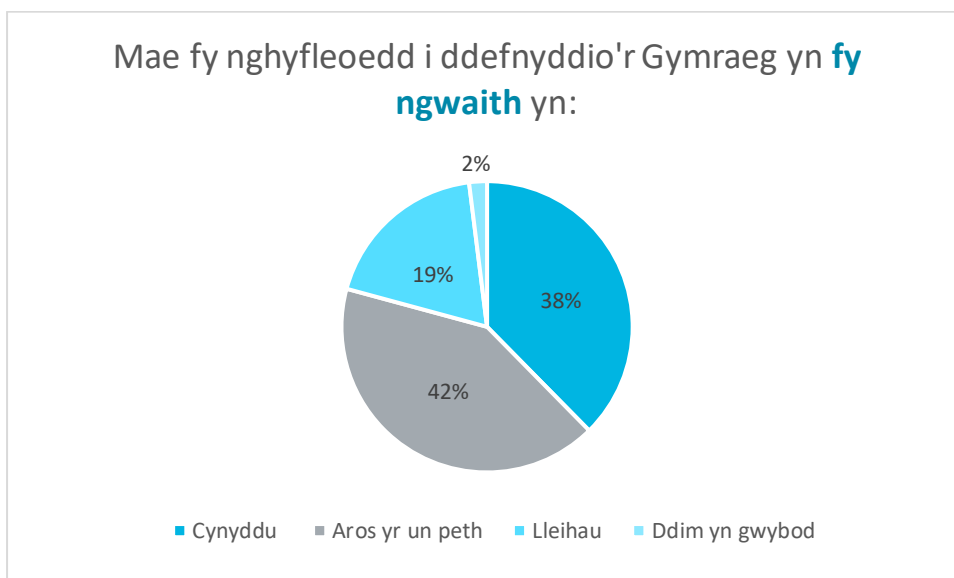
Mae'r ymateb yn 2021 hefyd yn cymharu'n ffafriol â 2020, ble roedd 23% o ymatebwyr i'r arolwg wedi nodi fod y cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd wedi lleihau a dim ond 20% wedi gweld cynnydd. Mae'n anodd gwybod â sicrwydd paham fod tueddiadau'r blynyddoedd blaenorol wedi newid yn ymatebion 2020, ond efallai bod modd tybio fod y pandemig wedi cael effaith ar nifer o sefyllfaoedd ble oedd ymatebwyr yn defnyddio eu Cymraeg, megis yn gymdeithasol neu wrth ddefnyddio gwasanaethau.

Defnyddio'r Gymraeg yn y gwaith

Un elfen sy'n dylanwadu'n gryf ar allu pobl i ddefnyddio'r Gymraeg yn eu bywydau bob dydd, ac sydd ym marn y Comisiynydd yn allweddol i weld twf yn y defnydd o'r Gymraeg, yw gallu pobl i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith. Am y tro cyntaf eleni felly, fe wnaeth y Comisiynydd ofyn fel rhan o'r arolwg o siaradwyr, os oedd yr ymatebwyr o'r farn fod y cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith wedi newid.

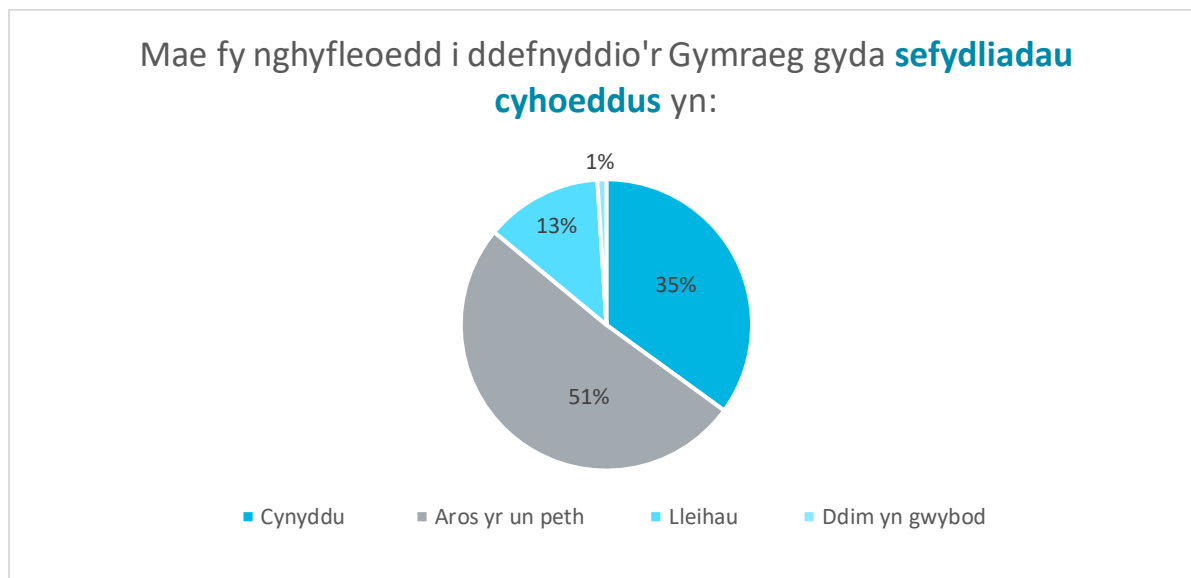
Ymatebodd 38% fod eu cyfleoedd wedi cynyddu, a gyda 42% pellach yn nodi fod eu cyfleoedd wedi aros yr un peth.

Defnyddio'r Gymraeg gyda sefydliadau cyhoeddus

Wrth ystyried gwaith rheoleiddio'r Comisiynydd, mae'n bwysig derbyn barn y cyhoedd ar eu gallu i ddefnyddio'r Gymraeg gyda sefydliadau cyhoeddus. Mae'n dda i nodi felly nad oes dirywiad yn yr atebion o ran barn yr ymatebwyr ar eu gallu i ddefnyddio'r Gymraeg gyda sefydliadau cyhoeddus.

Gyda 35% o'r ymatebwyr yn datgan eu bod o'r farn fod cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn cynyddu, mae'n galonogol hefyd nodi mai gyda'r ymateb i'r cwestiwn hwn (defnydd gyda sefydliadau cyhoeddus) y gwelwyd y nifer isaf o ran ymatebwyr yn nodi fod cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn lleihau (13%).

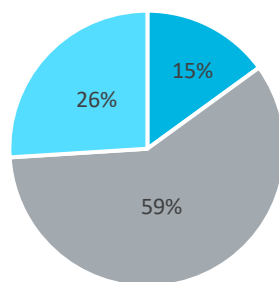
Dewis iaith

Gofynnwyd i ymatebwyr, pa iaith yr oedd well ganddyn nhw ei defnyddio gyda chyrrff cyhoeddus. Nododd 15% eu bod yn ffafrio defnyddio'r Gymraeg, a 26% yn nodi eu bod yn amrywio ffafriaeth yn ddibynnol ar y sefyllfa.

Mae 41% o'r siaradwyr Cymraeg a holwyd felly yn datgan bod yn well ganddyn nhw naill ai ddefnyddio'r Gymraeg bob tro, neu dderbyn gwasanaethau dwyieithog.

Mae her glir i sefydliadau yma i gynyddu lefelau defnydd gan roi sylw i'r 59% o bobl sy'n siarad Cymraeg nad ydyn nhw yn dewis defnyddio'r iaith.

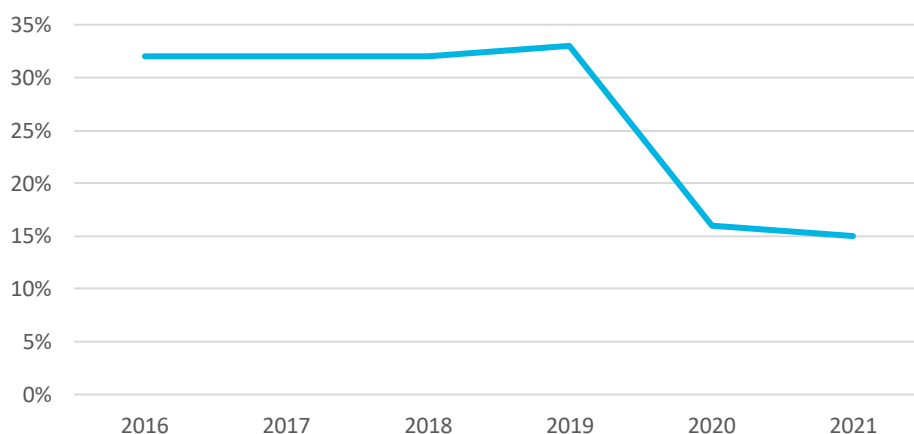
Pa iaith sy'n well gan yr ymatebwyr ei defnyddio gyda chyrrff cyhoeddus?

■ Cymraeg ■ Saesneg ■ Amrywio dibynnol ar y gwasanaeth

Mae'n bwysig nodi fod tuedd ar ei lawr yn y ddwy flynedd ddiwethaf o ran y nifer o ymatebwyr sy'n nodi bod yn well ganddyn nhw ddefnyddio'r Gymraeg gyda chyrrff cyhoeddus:

Canran ymatebwyr sy'n ffafrio defnyddio'r Gymraeg gyda chyrrff cyhoeddus

Mae'r tuedd negyddol hwn wedi bod yn destun trafod gan Banel Cyngori y Comisiynydd, yn enwedig wrth i'r gostyngiad sylweddol rhwng 2019 a 2020 gael ei nodi. Trafodwyd efallai fod y gostyngiad oherwydd y newidiadau yn ymwneud pobl â chyrrff cyhoeddus oherwydd pandemig COVID 19 neu gall fod yn adlewyrchu newid yn y dull bu cynnal yr arolwg yn ystod y pandemig.

Ar hyn o bryd, nid oes digon o ddata neu wybodaeth gyflawn i allu dadansoddi paham fod gostyngiad yn y ganran o ymatebwyr sy'n ffafrio defnyddio'r Gymraeg gyda chyrrff cyhoeddus, nac ychwaith i ddod i farn a yw'n duedd hir dymor neu yn ddigwyddiad untro sy'n tarddu o'r pandemig, dull cynnal arolwg o bell, neu'r dirywiad mewn lefelau cydymffurfiaeth mewn amryw o sefydliadau mewn nifer o feysydd pwysig.

Fodd bynnag, mae hwn yn ystadegyn pryderus a rhaid i gyrrff cyhoeddus ystyried yn ofalus a yw eu gwasanaethau Cymraeg wedi cael eu cynnal dros gyfnod y pandemig

neu beidio, a yw'r ffordd maent yn cael eu darparu wedi newid neu ddirywio, pa gamau ail godi all fod eu hangen a beth yw'r camau sy'n mynd i gael eu cymryd i hybu a hyrwyddo cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg gyda chyrrff cyhoeddus, ac i sicrhau ei bod hi'r un mor hawdd a hwylus i ddefnyddio'r Gymraeg ac ydyw i ddefnyddio'r Saesneg.

Mae ein canlyniadau gwirio ac arolygon siopwr cudd fel amlinellwyd uchod, yn parhau i ddangos nad yw gwasanaethau Cymraeg neu weithrediad mewnol cyrrff yn Gymraeg yn gyson bob tro, sydd yn debygol o arwain at ddiffyg hyder y cyhoedd yn y gwasanaethau. Er mwyn i ymddygiad defnyddwyr newid, ble mae siaradwyr y Gymraeg am ddefnyddio'r Gymraeg bob tro, mae'n rhaid bod sicrwydd fod gwasanaeth o safon ar gael.

Mae ymatebwyr yn datgan o fewn yr arolwg beth yw'r prif ffactorau sydd yn gwneud iddynt amrywio dewis iaith, gyda 34% o ymatebwyr yn amrywio defnydd iaith yn sgil y pwnc sydd dan sylw.

Mae 10% yn dewis peidio defnyddio'r Gymraeg yn sgil diffyg argaeledd y gwasanaeth Cymraeg ac 8% oherwydd amseroedd aros am wasanaethau Cymraeg. Mae felly o fewn gallu'r cyrrff cyhoeddus i hybu cynnydd yn nhermau defnydd o'r Gymraeg drwy wneud yn siŵr fod gwasanaethau Cymraeg ar gael ac yn cael eu hyrwyddo. Mae'n rhaid hefyd sicrhau nad yw gwasanaeth Cymraeg yn israddol neu fod unrhyw ragdybiaeth y gallai fod yn israddol. Mae'n rhaid i gyrrff ei gwneud yn glir trwy eu hymddygiad nad yw'r Gymraeg yn cael triniaeth lai ffafriol na'r Saesneg pan mae'n dod at weithredu gwasanaethau fel bod hyder gan y cyhoedd eu defnyddio.

Mae 19% o ymatebwyr sydd ddim yn defnyddio'r Gymraeg ar hyn o bryd o'r farn nad ydyn nhw yn bersonol yn ddigon rhugl neu â gafael digonol o'r iaith, ac mae 9% yn datgan fod ganddynt ddiffyg hyder yn eu gallu i siarad Cymraeg ac felly yn dewis peidio â defnyddio'r Gymraeg.

Fodd bynnag, mae 12% o'r rheini sy'n dewis peidio defnyddio'r Gymraeg yn nodi nad ydynt yn dewis defnyddio'r Gymraeg, oherwydd yn eu barn nhw, nid oes argaeledd digonol o wasanaethau Cymraeg neu nid oes gwasanaeth Cymraeg ar gael bob amser. Mae 5% yn nodi fod angen i'r corff gychwyn y sgysiau yn Gymraeg er mwyn i'r ymatebwyr fynd ymlaen i ddefnyddio'r Gymraeg. Mae'r farn hon yn amlygu'r elfennau gall cyrrff cyhoeddus eu newid drwy fuddsoddiad ym marchnata a hyrwyddo gwasanaethau Cymraeg a drwy wella eu perfformiad cyffredinol gyda safonau'r Gymraeg drwy ymgorffori'r cynnig rhagweithiol.

Cynhaliwyd ymchwil pellach ynghyd â gwaith i ystyried cynllunio gwasanaethau yn well gan y Comisiynydd yn ei adroddiad sicrwydd yn 2018 - 2019. Yn sgil effaith newid rhai trefniadau gweithio a threfniadau gweithredu a chynnal gwasanaethau, dylai cyrrff cyhoeddus ail ystyried rhai o'r ffactorau amlinellwyd yn adran 5 yr adroddiad hwnnw:

[20190731-hawlio-cyfleoedd-adroddiad-sicrwydd-2018-19-1.pdf](#)
([comisiynyddygydraeg.cymru](#))

Mae'r Comisiynydd hefyd yn cynnig arweiniad ymarferol pellach ar hybu defnydd o'r Gymraeg yn y cyd-destun hwn o fewn ei ddogfen gyngor:

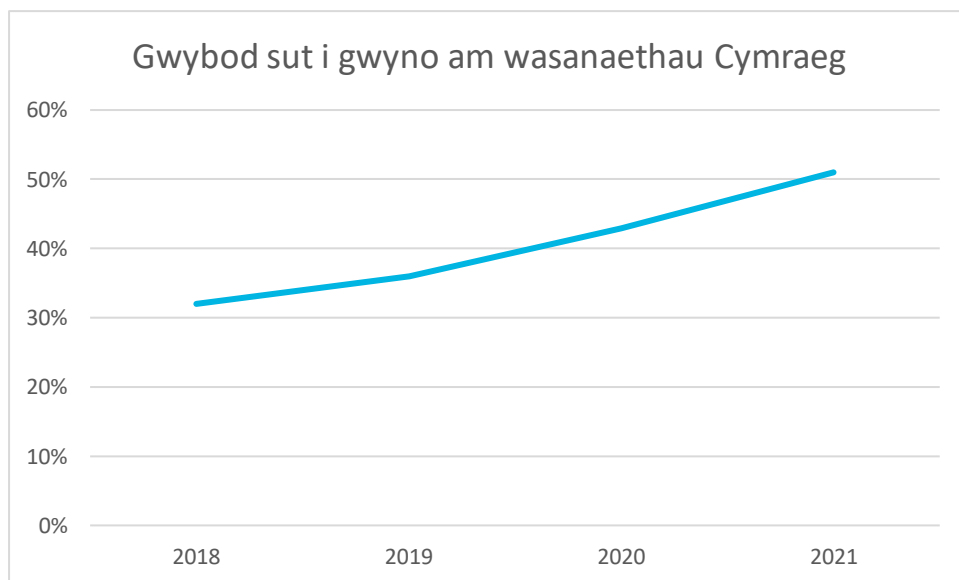
Ansawdd

Mae 82% o'r ymatebwyr yn cytuno eu bod yn gallu delio â sefydliadau cyhoeddus yn Gymraeg pe baen nhw'n dymuno hynny. Mae 79% o'r ymatebwyr o'r farn fod gwasanaethau Cymraeg sefydliadau yn gwella a 74% o ymatebwyr yn cytuno fod sefydliadau cyhoeddus yn gofyn iddynt ym mha iaith y byddent yn hoffi delio â nhw.

Mae 67% o'r ymatebwyr yn cytuno fod gwasanaethau Cymraeg o'r un ansawdd a safon a gwasanaethau Saesneg sefydliadau cyhoeddus, gyda 66% yn cytuno eu bod yn fwy tebygol o ddefnyddio gwasanaethau Cymraeg os yw cyrff yn ei gwneud yn glir fod y gwasanaeth ar gael.

Cwyno at sefydliadau yn uniongyrchol

Dim ond 51% o'r ymatebwyr sydd o'r farn fod sefydliadau cyhoeddus yn ei gwneud yn glir iddyn nhw sut mae modd cwyno am wasanaethau Cymraeg. Mae hyn yn gynydd dros amser o ran yr ymatebwyr sydd yn gwybod sut i wneud cwyn yn uniongyrchol at gyrff, er hynny mae'n ffigur isel.

Fel ddaw i'r amlwg wrth wirio cydymffurfiaeth sefydliadau, nid yw pob sefydliad sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg yn cyhoeddi gweithdrefn gwyno a gwybodaeth ar gyfer y cyhoedd, ac felly ystyrir fod lle i ganran dda o gyrff cyhoeddus gymryd camau buan i gydymffurfio gyda'u dyletswyddau yn y maes hwn (gweler tudalen 22).

Cydymffurfiaeth â safonau'r Gymraeg

Yn flynyddol, mae'r Comisiynydd yn casglu data ac yn monitro perfformiad sefydliadau er mwyn cynnal ei waith rheoleiddio. Prif amcanion y Comisiynydd wrth reoleiddio perfformiad a chydymffurfiaeth sefydliadau yw canolbwyntio ar gydymffurfiaeth, cau bylchau gwybodaeth a gwella sut mae'r Comisiynydd yn darganfod diffygion, hybu hunan-reoleiddio a gweithredu ar ddiffygion.

Os yw'r Comisiynydd yn dod i'r casgliad nad yw'r dystiolaeth sydd wedi'i chasglu'n dangos sicrwydd uchel o gydymffurfiaeth, bydd yn gweithredu er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth.

Arolygon gwirio

Mae swyddogion y Comisiynydd yn cynnal arolygon gwirio uniongyrchol gyda rhai o brif wasanaethau cyrff drwy ymddwyn fel 'siopwr cudd'.

Prif ganlyniadau – gwirio gwasanaethau 2021-2022

GOHEBIAETH	
Gohebiaeth Gymraeg – wedi derbyn ymateb (unrhyw iaith)	73%
Gohebiaeth Saesneg – wedi derbyn ymateb (unrhyw iaith)	62%
Gohebiaeth Gymraeg – wedi derbyn ymateb yn Gymraeg (ble derbyniwyd ymateb o gwbl)	81%
Hybu argaeledd y Gymraeg drwy ddatganiad ar yr ohebiaeth ¹	36%
Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	17%
GALWADAU FFÔN	
Delio â'r alwad a darparu ateb cyflawn yn Gymraeg	56%
Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	39%
System awtomeiddio yn darparu gwasanaeth cyflawn yn y Gymraeg	73%
FFURFLENNI	
Ffurflen ar gael yn Gymraeg	68%
Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	33%
DOGFENNAU	
Dogfen ar gael yn Gymraeg	81%
Y Gymraeg wedi ei thin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	29%
GWEFANNAU	
Tudalennau ar gael yn Gymraeg	84%

¹ Cydymffurfio â safon 7: "Rhaid ichi ddatgan—(a) mewn gohebiaeth, a (b) mewn cyhoeddiadau a hysbysiadau swyddogol sy'n gwahodd personau i anfon ymateb neu i anfon gohebiaeth atoch, eich bod yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, y byddwch yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi."

Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	41%
CYFRYNGAU CYMDEITHASOL	
Y post ar gael yn Gymraeg	83%
Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	27%
CYHOEDDUSRWYDD A HYSBYSEBU	
Deunydd hysbysebu a fideos ar gael ar y cyfryngau cymdeithasol neu wefannau yn Gymraeg	73%
Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	35%
HUNANIAETH CORFFORAETHOL	
Defnydd o hunaniaeth corfforaethol y corff – megis logo, enw ayb	81%
Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	23%
HYSBYSEBION SWYDDI	
Hysbyseb swydd ar gael yn Gymraeg	66%
Y Gymraeg wedi ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	50%

Prif ganfyddiadau:

Gwasanaethau ffôn

Mae gwaith arolygu'r Comisiynydd yn dangos fod lefel cydymffurfiaeth sefydliadau gyda'r gofynion i ddelio â galwadau ffôn yn Gymraeg yn anghyson ac yn annigonol.

Ar gyfartaledd, mae sefydliadau sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg yn **delio â galwadau yn Gymraeg yn ystod hanner yr achosion (56%)**. Nid yw hyn yn rhoi unrhyw sicrwydd i ddefnyddwyr y bydd gwasanaeth Gymraeg ar gael.

Mae'r tabl isod yn dangos perfformiad cyrff sy'n ddarostyngedig i'r setiau rheoliadau 1 i 7. (Mae rhestr o'r cyrff arolygwyd o fewn pob set o reoliadau i weld yn Atodiad 2).

Gwasanaethau ffôn	Cyfartaledd	Rh. 1	Rh. 2	Rh.4	Rh. 5	Rh. 6	Rh. 7
A ddeliwyd â'r ymholiad yn llawn yn Gymraeg?	56%	60%	84%	90%	42%	29%	30%
A gafodd y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg?	39%	35%	25%	0%	67%	17%	73%
Cydymffurfio â safon 8 : "Pan fydd person yn cysylltu â chi ar eich prif rif ffôn (neu ar un o'ch prif rifau ffôn), neu ar unrhyw rifau llinell gymorth neu rifau canolfan alwadau, rhaid ichi gyfarch y person yn Gymraeg."	74%	79%	89%	100%	76%	50%	60%
Cydymffurfio â safon 22: "Rhaid i unrhyw system ffôn	73%	82%	62%	100%	57%	96%	41%

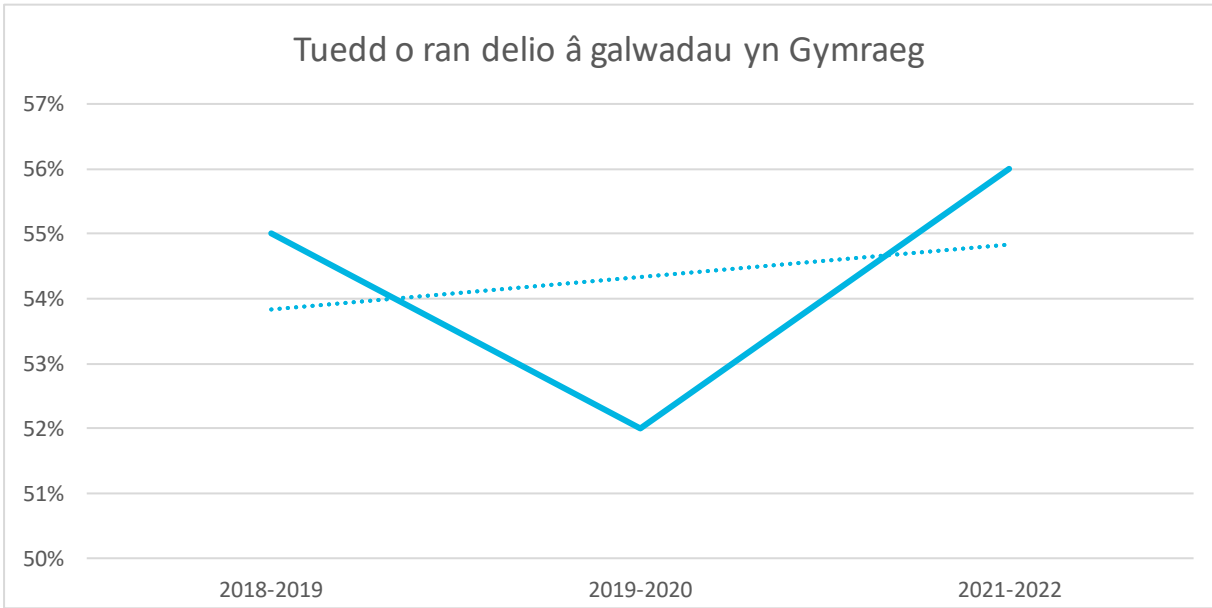
wedi ei hawtomeiddio sydd gennych ddarparu'r gwasanaeth cyfan wedi ei awtomeiddio yn Gymraeg."							
--	--	--	--	--	--	--	--

Fel mae'r tabl yn dangos, mae perfformiad cyrff sy'n ddarostyngedig i reoliadau rhif 6 (sef colegau addysg bellach a Phrifysgolion), a rheoliadau rhif 7 (sef byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau'r gwasanaeth iechyd) yn is na'r cyfartaledd; **Ilwyddodd cyrff rheoliadau rhif 6 a 7 i ddelio â 30% o'r galwadau yn Gymraeg.**

Mae'r tabl yn dangos fod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg yn ystod bron i 40% o'r galwadau ffôn y gwnaeth staff y Comisiynydd eu cynnal.

Mae perfformiad y cyrff yn gwella pan mae modd sefydlu trefniadau– gyda 73% o'r systemau ffôn wedi eu hawtomeiddio yn cydymffurfio â gofynion safon 22.

Yn gyffredinol, mae'r duedd o ran lefel cydymffurfiaeth cyrff gyda'r dyletswyddau sy'n gosod gofyniad i ddelio â galwadau ffôn yn eu cyfanrwydd yn Gymraeg yn eithaf cyson o amgylch 50% – mae'r graff isod yn dangos y duedd (llinell ddotiog):

Mae'n fater o bryder nad oes cynnydd wedi bod gyda chynnal gwasanaethau ffôn yn y Gymraeg dros y cyfnod diwethaf. Mae'r Comisiynydd o'r farn fod angen i gyrff weithredu er mwyn gweld newid - yn enwedig yn y sectorau addysg bellach ac iechyd. Mae rhaid ystyried newid y trefniadau'n sylfaenol i allu cydymffurfio gan sicrhau fod staff sydd yn medru'r Gymraeg ar gael i ymateb i ymholiadau dros y ffôn. Bydd y Comisiynydd yn agor ymchwiliadau ac yn gorfodi os oes angen lle mae'n dod ar draws amheuan o fethiannau gyda gwasanaethau ffon.

Efallai ei bod hi'n gynamserol i ystyried a gafodd y pandemig Covid 19 effaith ar lefel perfformiad o ran gwasanaethau ffôn. Fodd bynnag, mae adborth anecdotaidd gan sefydliadau yn datgan fod y symud i weithio'n hybrid ac o adref yn gwneud hi'n

anoddach iddynt drefnu'r gweithlu er mwyn sicrhau bod modd ymateb i alwadau yn Gymraeg bob tro.

Ymchwilio a gorfodi: gwasanaethau ffôn

Cynhaliodd y Comisiynydd ymchwiliad yn dilyn derbyn cwyn gan aelod o'r cyhoedd am iddo fethu cael gwasanaeth yn Gymraeg drwy ffonio cronfa bensynau sy'n cael ei gweithredu gan Gyngor Sir. Roedd wedi ffonio rhif ar lythyr y derbyniodd ganddynt. Roedd yr ymchwiliad felly yn ymwneud â rhifau ffôn uniongyrchol - pan fo gofyniad i ddelio â galwadau yn Gymraeg yn eu cyfanrwydd. Dyfarnodd y Comisiynydd bod yna fethiant i gydymffurfio â safon y Gymraeg ar y sail fod y Cyngor heb gynnal galwad ffôn yn Gymraeg gyda'r achwynydd, gan taw'r unig elfen Gymraeg o'r alwad oedd y cyfarchiad. Roedd hwn yn ymchwiliad pwysig gan ei fod yn ymwneud â rhifau ffôn uniongyrchol sydd yn dod yn fwyfwy perthnasol wrth i sefydliadau weithio yn hyblyg. Mae angen i gyrff ystyried sut y mae newidiadau i leoliadau'r gweithlu yn sgil y pandemig yn cael effaith hir dymor ar eu gallu i gydymffurfio gyda dyletswyddau; ac i ystyried felly a oes angen adolygiad o'r trefniadau sydd efallai wedi bod mewn grym ers cyfnod cynllunio cyn y pandemig.

Mae safonau'r Gymraeg yn gosod dyletswyddau atodol ar gyrff i gefnogi eu cynllunio ac adrodd ar eu perfformiad o safbwynt y safonau cyflenwi gwasanaethau. Mae cyfle felly gan sefydliadau i ail ystyried y trefniadau maent wedi eu cyhoeddi i sicrhau eu bod dal yn galluogi cydymffurfiaeth yn sgil newidiadau i'r gweithlu ac i gynllunio ar gyfer gweithio hybrid.

Gwasanaethau digidol

Mae arolygon y Comisiynydd yn canfod ar draws pob sefydliad a arolygwyd fod 84% o dudalennau gwe a arolygwyd ar gael yn Gymraeg. (Mae'r ystadegyn hwn yn cynrychioli cynnydd o 3% o 81% sef y canlyniad ar ddiwedd 2020). Yn gyffredinol felly, mae defnydd o'r Gymraeg ar wefannau cyrff yn rhoi sicrwydd uchel ac ar y cyfan bod modd i ddefnyddwyr gyrchu gwefannau sefydliadau yn y Gymraeg yn hwylus.

Fodd bynnag, nid yw'r perfformiad yn gyson ar draws pob sector, **gyda dim ond 45% o dudalennau gwe colegau addysg bellach a phrifysgolion (rheoliadau rhif 6) ar gael yn llawn yn Gymraeg.** Mae'r arolygon yn dangos fod tudalennau gwe colegau addysg bellach a phrifysgolion ar gael yn Gymraeg, ond fod defnydd rheolaidd o gyfieithu peiranyddol neu broblemau isadeiledd yn golygu fod triniaeth llai ffafriol o'r Gymraeg na'r Saesneg. Mae hyn yn golygu nad yw'r tudalennau yn cydymffurfio â gofynion y safonau yn llawn.

Mae'r tabl isod yn dangos perfformiad cyrff rheoliadau rhif 6 o safbwynt yr ystod o safonau sy'n berthnasol i wefannau'r sefydliad. Mae'r tabl yn dangos fod llai na 20% o dudalennau gwe'r sefydliadau yn cydymffurfio gyda sicrwydd uchel.

Mae nifer uchel iawn o'r tudalennau gwe yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol a'r Saesneg, sy'n arwain at gydymffurfiaeth isel iawn gyda safon 55. Mae'r canlyniadau hyn wedi arwain at ymyraethau penodol gan y Comisiynydd gan gynnwys cynnal ymchwiliadau yr adroddir arnynt yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf.

	Colegau Addysg Bellach	Prifysgolion
A gafodd y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg? Oedd yna ddiffygion o ran hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg?	74%	80%
Cydymffurfio â safon 55 (rh.6) : "Rhaid ichi sicrhau— (a) bod testun pob tudalen ar eich gwefan ar gael yn Gymraeg, (b) bod pob tudalen Gymraeg ar eich gwefan yn gweithredu'n llawn, ac (c) nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg ar eich gwefan."	22%	23%
Cydymffurfio â safon 58 (rh.6): "Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich gwefan sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi nodi'n glir ar y dudalen Saesneg bod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a darparu dolen uniongyrchol at y dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg cyfatebol."	67%	60%
Cydymffurfio â safon 59 (rh.6): "Rhaid ichi ddarparu'r rhyngwyneb a'r dewislenni ar bob tudalen ar eich gwefan yn Gymraeg."	65%	72%

Ar sail y gwirio'n unig, asesiad o lefel sicrwydd uchel cydymffurfiaeth	20%	19%
---	-----	-----

Bydd y Comisiynydd yn tueddu at agor ymchwiliadau pan fydd yn dod ar draws amheumon o ddiffyg cydymffurfiaeth gan golegau a phrifysgolion gyda golwg ar orfodi gwelliant lle mae angen hynny.

Gwelwyd mai 62% o dudalennau gwe byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau gwasanaethau iechyd (rheoliadau rhif 7) oedd ar gael yn Gymraeg.

Ymchwilio a gorfodi: gwefan bwrdd iechyd

Fe gynhaliodd y Comisiynydd ymchwiliad yn dilyn derbyn cwyn gan aelod o'r cyhoedd bod bwrdd iechyd wedi lansio gwefan gorfforaethol newydd a bod rhan fwyaf o'r tudalennau ar gael yn Saesneg yn unig.

Yn dilyn cynnal ymchwiliad fe ddyfarnodd y Comisiynydd bod y bwrdd iechyd wedi methu â chydymffurfio â gofynion safonau'r Gymraeg am nad oedd wedi sicrhau:

- bod pob tudalen ar y wefan ar gael yn Gymraeg;
- bod pob tudalen ar y fersiwn Gymraeg o'r wefan yn gweithredu yn llawn;
- nad oedd y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg mewn perthynas â'r tudalennau ar y wefan.

Er enghraifft, roedd y bwrdd iechyd wedi llunio a chyhoeddi cynnwys o'r newydd yn uniaith Saesneg ac wedi mudo cynnwys oddi ar ei hen wefan heb ei gyfieithu yn gyntaf i'r Gymraeg. Roedd enghreifftiau o gynnwys yn ymddangos ar dudalennau Saesneg oedd yn hollol absennol o'r tudalennau Cymraeg, gyda rhai tudalennau Cymraeg yn cynnwys Cymraeg gwallus neu annealladwy. Roedd y bwrdd iechyd hefyd wedi cyhoeddi tudalennau ar ochr Gymraeg y wefan oedd yn cynnwys dolenni oedd yn arwain at dudalennau neu gynnwys Saesneg yn unig, er roedd rhai ohonynt ar gael yn Gymraeg. Roedd rhai adnoddau ar y wefan fel y peiriant chwilio yn ddiffygiol. Hefyd, gwelwyd bod dolenni ar rai tudalennau Cymraeg wedi torri neu yn arwain at neges wall, a olygodd mewn un achos nad oedd gan ddefnyddwyr y wefan Gymraeg fynediad at ffurflenni pwysig yn ymwneud â gwasanaeth COVID-19 y bwrdd iechyd.

O ganlyniad i ymyrraeth y Comisiynydd, gwelwyd y bwrdd iechyd yn caffael gwasanaethau cwmni cyfieithu allanol i gynyddu ei gapasiti cyfieithu er mwyn sicrhau bod y wefan ar gael yn ddwyieithog. Hefyd, fe gynhaliodd y bwrdd iechyd adolygiad cynhwysfawr o'r wefan i ganfod a chywiro unrhyw gynnwys ar y wefan oedd yn methu â chydymffurfio â'r safonau, gyda'r bwrdd

iechyd yn dyrannu cyllideb i gynnal ymarfer sicrhau ansawdd dros gyfnod parhaus er mwyn sicrhau bod y wefan yn cydymffurfio wrth i'r wefan ddatblygu.

Roedd traweffaith gosod camau gorfodi ar y sefydliad yn sylweddol, gan ei fod wedi ysgogi newid cadarnhaol yn ymddygiad y bwrdd iechyd, a hynny yn dilyn cyfnod estynedig o ddiffyg gweithrediad i sicrhau ei fod yn cyhoeddi ei wefan gorfforaethol yn Gymraeg yn unol â gofynion y safonau (ac ymrwymadau ei gynllun iaith Gymraeg gynt).

Mae gwaith arolygu'r Comisiynydd hefyd wedi dod ar draws problemau a diffygion pan fydd trydydd parti yn cynnal gwasanaethau ar lein ar ran cyrff. Mae nifer o gyrff yn dibynnu ar ddatblygwyr meddalwedd neu isadeiledd allanol i'r corff er mwyn cynnal gwasanaethau ar lein, ac mewn nifer o achosion mae hyn yn arwain at driniaeth lai ffafriol o'r Gymraeg na'r Saesneg, neu nad yw gwasanaethau llawn ar gael yn Gymraeg.

Ymchwilio a gorfodi: gwasanaethau digidol

Cynhaliwyd ymchwiliad gan y Comisiynydd yn dilyn derbyn cwyn am system rhag-archebu ar lein ar gyfer lle parcio cerbyd ym maes parcio parc cenedlaethol. Dyfarnwyd y bu diffyg cydymffurfiaeth â safonau'r Gymraeg gan mai yn Saesneg yn unig roedd y tudalennau ar lein rhag-archebu, a gweithredodd y Comisiynydd drwy ofyn i'r parc baratoi cynllun gweithredu i sicrhau cydymffurfiaeth. Roedd rhaid cynnwys ffurflen rhag-archebu Gymraeg, rhyngwyneb a dewislenni i'r tudalennau rhag-archebu a sicrhau bod pob tudalen o'r wefan sy'n ymwneud â'r broses rhag-archebu parcio ar gael yn Gymraeg.

Gwnaeth y parc gychwyn trafodaethau gyda darparwyr gwasanaethau o'r fath ac er i'r cwmnïau ddweud nad oedd yr hyn osodwyd fel rhan o'r cynllun gweithredu ar gamau'r Comisiynydd yn bosib, gwnaeth cwmni preifat newid ei safbwynt cychwynol a chadarnhau bod modd darparu gwasanaeth dwyieithog i rag-archebu lle parcio ym maes parcio yn Gymraeg. Heb yr ymchwiliad statudol a'r camau gorfodi osodwyd gan y Comisiynydd, mae'n annhebygol y byddai cwmni preifat wedi newid ei ymagwedd.

Cyfryngau cymdeithasol

Mae defnydd cyrff o'r Gymraeg ar gyfrifon cymdeithasol yn gwella, gyda 86% o'r cynnwys a arolygwyd ar gyfrifon 'Facebook' a Twitter sefydliadau yn cydymffurfio â gofynion y safonau.

Blwyddyn yr arolwg	Canran o gynnwys cyfryngau cymdeithasol arolygwyd oedd ar gael yn Gymraeg
2021-2022	86%
2020-2021	Dim data ²
2019-2020	74%
2018-2019	63%

Mae defnydd o gyhoeddusrwydd a hysbysebion sefydliadau ar wefannau a chyfryngau cymdeithasol yn cynyddu hefyd, felly yn y flwyddyn hon gwnaeth y Comisiynydd arolygu amlygrwydd defnydd o'r Gymraeg gan sefydliadau gyda'u deunydd hysbysebu a fideos ar y cyfryngau cymdeithasol neu wefannau am y tro cyntaf.

Roedd yr arolygon yn canfod fod 73% o'r cyhoeddusrwydd hyn ar gael yn Gymraeg, a gyda 65% o'r deunydd, nid oedd unrhyw driniaeth lai ffafriol o'r Gymraeg na'r Saesneg.

Fodd bynnag, unwaith eto, cymysg yw'r darlun ar draws sectorau, gyda sefydliadau sy'n ddarostyngedig i reoliadau rhif 7 yn perfformio yn is na'r lleill, gyda dim ond 55% o ddeunydd cyhoeddusrwydd ar lein ar gael yn Gymraeg a gwelwyd triniaeth llai ffafriol o'r Gymraeg na'r Saesneg mewn 70% o'r achosion a arolygwyd.

CYHOEDDUSRWYDD A HYSBYSEBU (e.e. fideos a deunyddiau hysbysebu ar y cyfryngau cymdeithasol a gwefannau)	Cyfarthaledd	Rh. 1	Rh. 2	Rh.4	Rh. 5	Rh. 6	Rh. 7
Oedd yr enghraifft ar gael yn Gymraeg?	73%	96%	57%	100%	79%	53%	55%
A gafodd y Gymraeg ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg? Oedd yna ddiffygion o ran hybu a hwyluso defnyddio'r Gymraeg?	35%	13%	44%	0%	28%	44%	70%
Cydymffurfio â safon 37 (rh. 1/6): "Rhaid i unrhyw ddeunydd cyhoeddusrwydd neu ddeunydd hysbysebu yr ydych yn ei lunio cael ei lunio yn Gymraeg, ac os byddwch yn llunio'r deunydd hysbysebu yn Gymraeg ac yn Saesneg, rhaid ichi beidio â thrin y fersiwn Gymraeg yn llai ffafriol na'r fersiwn Saesneg."	64%	90%	55%	100%	74%	47%	30%

² Dim data ar gyfer 2021-2022 oherwydd ymosodiad seibir ar systemau technoleg Comisiynydd y Gymraeg.

Arloesi digidol

Fel y gwnaeth y Comisiynydd adrodd y llynedd, wrth edrych ar effaith y pandemig ar drefniadau cydymffurfiaeth, nodwyd fod nifer o gyrff wedi arloesi ac edrych am gyfleoedd i weithio yn rhithiol mewn ffordd wahanol.

Mae'r astudiaeth achos hon o waith datblygu cynadleddau rhithwyr gan Ofcom yn esiampl o'r arloesi hwn ac mae cyfle gan bob sefydliad i ystyried sut y mae am addasu trefniadau yn y byd gwaith hybrid: [20211224-dg-c-astudiaeth-achos-digwyddiadau-ofcom.pdf \(comisiynyddygyymraeg.cymru\)](#)

Gohebiaeth

Roedd arolygon y Comisiynydd yn canfod, pan gafodd gohebiaeth Gymraeg ei hateb gan sefydliadau, roedd yn cael ateb yn Gymraeg yn ystod 81% o'r achosion. (Mae hyn yn ostyngiad o 2019-2020 ble roedd 92% o'r ymatebion yn Gymraeg pan dderbyniwyd ymateb).

Fodd bynnag, nid yw hyn yn adlewyrchu'r gwir brofiad gan ystyried y ffaith mai dim ond mewn 73% o achosion y cafodd yr ohebiaeth ymateb o gwbl.

Felly, o'r holl ohebiaeth Gymraeg a anfonwyd i'r gyrff, dim ond 60% ohonyn nhw dderbyniodd ymateb yn Gymraeg (gan gymryd i ystyriaeth y lefel o ymholiadau na chafodd ateb o gwbl).

Mae'r ffigur hwn yn gyson gyda'r nifer o ymatebion i ohebiaeth Saesneg yn unig a dderbyniodd ymateb gan sefydliadau (62%), ac felly mae problemau cyffredinol o ran gwasanaeth cwsmer i'w gweld yn y ddwy iaith wrth i sefydliadau ymateb i ohebiaeth.

Ffactorau ychwanegol

Mewn 17% o achosion, roedd y Comisiynydd yn canfod fod gohebiaeth Gymraeg gan sefydliadau yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Roedd y lefel hon yn uwch o lawer gan sefydliadau sy'n ddarostyngedig i reoliadau rhif 7 (byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau gwasanaethau iechyd), gyda hanner yr ohebiaeth Gymraeg yn trin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Er mwyn hybu a hwyluso defnydd o'r Gymraeg, mae safonau'r Gymraeg yn cynnwys gofyniad yn y safonau i sefydliadau:

"Rhaid ichi ddatgan—(a) mewn gohebiaeth, a (b) mewn cyhoeddiadau a hysbysiadau swyddogol sy'n gwahodd personau i anfon ymateb neu i anfon gohebiaeth atoch, eich bod yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, y byddwch yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi."

Roedd yr arolygon yn canfod mai dim ond 38% o'r ohebiaeth Gymraeg a dderbyniwyd fel rhan o'r gwaith gwirio yr oedd datganiad o'r fath yn cael ei gynnwys, a dim ond 34% o'r ohebiaeth ymateb yn Saesneg oedd yn cynnwys y datganiad hwn.

Gweithdrefnau cwyno

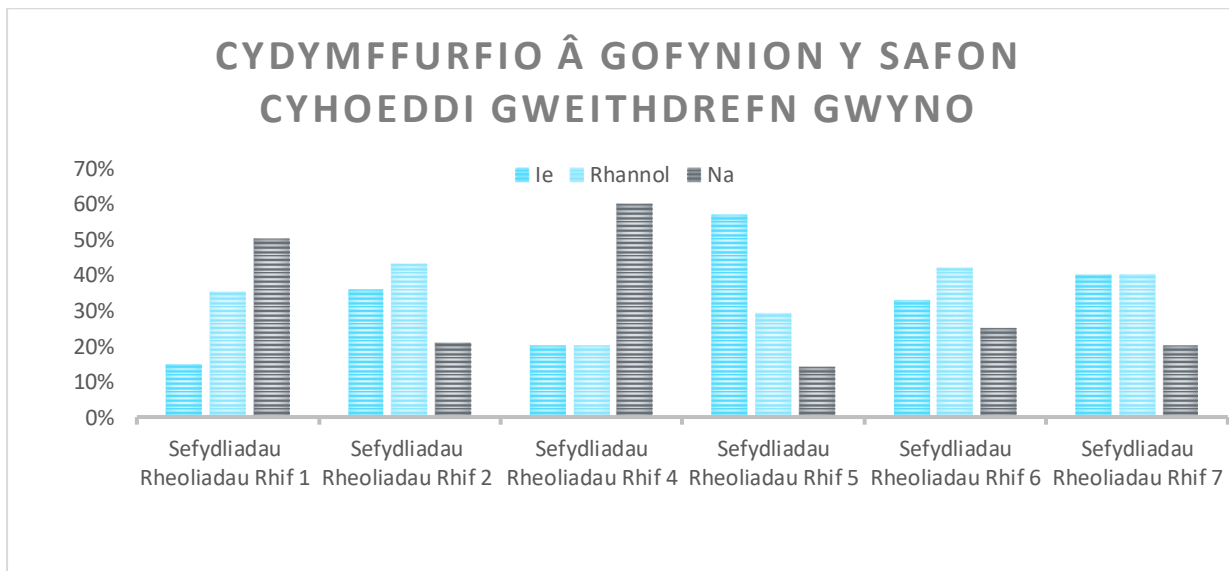
Dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r Comisiynydd wedi galw ar sefydliadau i ddatblygu eu trefniadau hunan rheoleiddio – hynny yw, gwella eu gallu i arolygu a chynnal prosesau gwellhad parhaus ar eu lefel cydymffurfiaeth gyda'r safonau heb yr angen am ymyrraeth gan swyddfa'r Comisiynydd.

Mae bod yn ymatebol i ddefnyddwyr drwy baratoi a gweithredu gweithdrefn gwyno uniongyrchol sy'n agored ac yn croesawu adborth yn un ffactor bwysig er mwyn cynnal gweithdrefn hunan rheoleiddio effeithiol.

Dyma'r ddyletswydd berthnasol drwy gyfrwng y safonau:

Rhaid ichi—(a)sicrhau bod gennych weithdrefn gwyno sy'n delio â'r materion a ganlyn—(i)sut yr ydych yn bwriadu delio â chwynion ynglŷn â'ch cydymffurfedd â'r safonau cyflenwi gwasanaethau yr ydych o dan ddyletswydd i gydymffurfio â hwy, a (ii)sut y byddwch yn darparu hyfforddiant i'ch staff ynglŷn â delio â'r cwynion hynny, (b)cyhoeddi dogfen sy'n cofnodi'r weithdrefn honno ar eich gwefan, ac (c)sicrhau bod copi o'r ddogfen honno ar gael ym mhob un o'ch swyddfeydd sy'n agored i'r cyhoedd.

Mae arolygon y Comisiynydd yn dangos, ar y cyfan, nad yw sefydliadau yn cyflawni'r gofyniad hwn yn llawn. Mae nifer o sefydliadau yn cwrdd â rhai o'r gofynion, megis cyhoeddi gweithdrefn gwyno, ond nid ydyn nhw'n cydymffurfio'n llawn – gan amlaf gan nad yw'r weithdrefn yn trafod sut y bydd y corff yn darparu hyfforddiant i'w staff ynghylch delio â chwynion am safonau cyflenwi gwasanaethau yn y Gymraeg (nodir y rhain fel cydymffurfiaeth 'rhannol' yn y tabl isod:)

Mae'r tabl uchod yn dangos fod canran uchel o'r cyrff a enwir ym mhob set o reoliadau safonau'r Gymraeg heb weithdrefn gwyno wedi ei chyhoeddi o gwbl yn unol â gofynion y safonau.

Ystyria'r Comisiynydd nad yw'r lefel isel o gydymffurfio yn dderbyniol, mae'r ddyletswydd wedi bod yn weithredol ers nifer o flynyddoedd ac nid oes cynnydd sylweddol wedi bod yn y maes. Mae'r Comisiynydd wedi casglu data ar gydymffurfiaeth sefydliadau gyda'r gofyniad hwn yn y blynyddoedd diweddar ac wedi rhannu'r canfyddiadau gyda chyrff ac mae rhai sefydliadau wedi ymateb drwy ddatblygu gwell gweithdrefnau. Mae'n anodd i sefydliadau gyfiawnhau peidio cymryd y camau gofynnol - sydd mor elfennol ac yn ymwneud a rhoi gwybod i'r cyhoedd sut i gwyno yn uniongyrchol at y corff. Mae'r Comisiynydd o'r farn bod peidio â chrosawu adborth ynghylch gwasanaethau Cymraeg yn gyfle coll. Rhaid i sefydliadau fod yn agored ac yn atebol i'w defnyddwyr a heb weithdrefn dda mewn lle nid yw'r corff yn dysgu a datblygu. Mae hyn yn enwedig yn wir yng nghyd-destun y ffaith nad yw'n glir sut mae sefydliadau yn hyfforddi staff sut i ymateb i gwynion.

Mae Polisi Gorfodi'r Comisiynydd yn annog unigolion yn y lle cyntaf i gwyno wrth sefydliadau os nad ydynt yn fodlon gyda gwasanaethau Cymraeg, ond er mwyn gallu gwneud hynny mae angen sicrwydd gan unigolion a gan y Comisiynydd fod gweithdrefn cwyno bwrpasol mewn lle gan y sefydliad i ddelio ag i ymateb i gwynion yn briodol. Mae'r gwaith arolygu fel cyflwynwyd uchod yn golygu nad oes sicrwydd ar hyn o bryd bod gan bob sefydliad weithdrefnau mewn lle all ymateb i gwynion yn ddigonol a all olygu nad oes angen ymyrraeth gan y Comisiynydd drwy ei waith ymchwilio a gorfodi er mwyn datrys cwynion a newid ymddygiad.

Bydd y Comisiynydd yn gohebu gyda phennaeth pob sefydliad nad ydynt yn cydymffurfio gan eu cyfeirio at yr adroddiad hwn a rhoi cyfnod byr iddynt gydymffurfio.

Effaith diffygion gwasanaethau ar ddefnyddwyr y Gymraeg

Mae gwaith rheoleiddio'r Comisiynydd yno i warchod yr hawliau sydd yn cael eu creu gan safonau'r Gymraeg. Wrth fesur perfformiad cyrff, mae hefyd yn bwysig i gofio fod traweffaith ar fywydau bobl yn gallu digwydd pan mae pethau yn mynd o'i le o ran y safonau. Mae'r esiamplau isod yn adlewyrchu bod siaradwyr Cymraeg sydd mewn sefyllfa bregus yn cael eu heffeithio yn negyddol pan nad yw cyrff cyhoeddus yn trin eu dewis iaith gyda pharch ac urddas.

Derbyniwyd cwyn gan aelod o'r cyhoedd oedd yn ymwneud â honiad o beidio derbyn gwasanaeth gofal cymdeithasol Cymraeg gan Gyngor i'w mam. Roedd yr achwynydd yn ofalwr llawn amser i'w mam, sy'n byw gyda dementia.

Dywedodd yr achwynydd bod y Cyngor wedi gwrthod pan wnaed cais am weithiwr cymdeithasol Cymraeg. Honnodd bod dau aelod o staff wedi dweud nad oedd gweithwyr cymdeithasol Cymraeg eu hiaith ar gael er iddo ofyn yn barhaus am y gwasanaeth. Wedi i'r Cyngor gychwyn darparu gwasanaeth gofal yn y Gymraeg maes o law, honnodd yr achwynydd, gan fod y staff Cymraeg yn gweithio'n rhan amser bod y gwasanaeth Cymraeg a ddarparwyd felly yn araf.

Ni ellir anwybyddu profiad yr achwynydd yn yr achos yma. Mae'r ffaith bod yr achwynydd yn teimlo ei bod hi a'i mam wedi cael anhawster derbyn gofal Cymraeg gan y Cyngor ac yn teimlo bod y gwasanaeth yn israddol pan dderbyniwyd y gwasanaeth yn y Gymraeg. Mae'r ffaith fod yr achwynydd yn teimlo ei bod wedi profi

anhawster wrth geisio cyfathrebu dewis iaith ei mam i'r Cyngor mewn cyfnod sydd yn barod yn anodd ac yn bryderus. Mae rhaid hefyd ystyried traweffaith peidio â derbyn gwasanaethau Cymraeg gan berson bregus sy'n byw efo dementia a'r holl ymchwil sy'n cefnogi fod derbyn gofal yn y dewis iaith yn cael traweffaith sylweddol ar allbynnau'r person ac ansawdd ei bywyd.

Ymwelodd aelod o'r cyhoedd â chanolfan trin canser mewn ysbyty cyffredinol. Ar ddiwedd y sesiwn baratoi ar gyfer derbyn ei driniaeth yn yr ysbyty, fe roddwyd ffurflen gydsynio ddwyieithog amlran iddo er mwyn rhoi ei gydsyniad i'r driniaeth.

Fe benderfynodd gyflwyno cwyn i'r Comisiynydd yn honni y gwnaeth yr aelod o staff nodi wrtho cyn arwyddo'r ffurflen y dylai arwyddo ar yr ochr Saesneg (yn hytrach na'r ochr Gymraeg). Fe deimlodd bod yr aelod staff wedi rhoi anogaeth glir iddo arwyddo'r ochr Saesneg o'r ffurflen yn groes i'w ddewis iaith. Yn hytrach nag annog neu roi gwybod bod modd cwblhau ac arwyddo fersiwn Gymraeg y ffurflen, bu aelod o staff yn ei annog i gwblhau ac arwyddo ochr Saesneg y ffurflen, drwy fynegi iddo: "Sign on the English side, since we all understand English."

Digwyddodd hyn mewn cyfnod anodd i'r achwynydd pan oedd yn fregus ac yn wynebu triniaeth heriol, a byddai cael ei drin gyda pharch o ran ei ddewis iaith wedi gwneud gwahaniaeth mewn adeg pan oedd dan straen a phwysau sylweddol gan orfod ystyried ffactorau a gwneud penderfyniadau pwysig ynglŷn â'i iechyd. Wrth gwblhau'r ffurflen roedd yn ymdrin â mater personol ac emosiynol, ac felly, er mwyn sicrhau parch ar urddas i'r achwynydd, roedd yn hanfodol i'r Bwrdd Iechyd hwyluso a pharchu ei ddymuniad i ddilyn y broses gydsynio yn llawn drwy gyfrwng y Gymraeg.

Hybu a hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg

Mae nifer o safonau ym mhlith y safonau a osodir ar gyrff yno i hybu a hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg neu i amlygu i ddefnyddwyr o'r Gymraeg fod gwasanaethau Cymraeg ar gael. Mae'r rhain yn cynnwys cyfres o safonau sydd yn ei wneud yn ofynnol i gyrff er esiampl cynnwys datganiad fod gwasanaeth cyfatebol Gymraeg ar gael. Megis datgan ar ffurflenni a dogfennau fod fersiwn cyfatebol Gymraeg ar gael, neu i gynnig yn rhagweithiol i ymgeiswyr swyddi fod modd gofyn am gyfweiliad yn Gymraeg neu fod cyfle i gyflwyno cais am swydd yn y Gymraeg.

Yn gyffredinol fel ag a nodir mewn meysydd penodol uchod, mae cydymffurfiaeth cyrff gyda'r safonau hybu a hyrwyddo yma yn isel.

Er mwyn cynyddu lefel defnydd o'r Gymraeg ac i amlygu argaeledd gwasanaethau Cymraeg mae rhaid i gyrff rhoi sylw i'r safonau hyn a gwella eu cydymffurfiaeth gyda'r safonau yma.

Mae'r tabl isod yn rhoi rhai enghreifftiau o'r safonau dan sylw a'r lefel cydymffurfiaeth ar draws cyrff y rheoliadau amrywiol.

Beth sydd yn amlwg yw bod cyrff wedi datblygu trefniadau da o ran cydymffurfio gyda safon hybu a hyrwyddo ar wefannau ond nad yw'r arfer yna wedi trosglwyddo i wasanaethau eraill. Mae'n dangos ei fod yn bosib cydymffurfio i lefel uchel iawn gyda safon o'r fath ond nid yw cyrff yn gwneud hyn yn gyson ar draws bob gwasanaeth.

	Rh1	Rh2	Rh4	Rh5	Rh6	Rh7
Rhaid ichi ddatgan—(a) mewn gohebiaeth, a (b) mewn cyhoeddiadau a hysbysiadau swyddogol sy'n gwahodd personau i anfon ymateb neu i anfon gohebiaeth atoch, eich bod yn croesawu cael gohebiaeth yn Gymraeg, y byddwch yn ateb gohebiaeth yn Gymraeg, ac na fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.	69%	45%	50%	78%	35%	15%
Os byddwch yn llunio fersiwn Gymraeg a fersiwn Saesneg o ffurflen ar wahân, rhaid ichi sicrhau bod y fersiwn Saesneg yn datgan yn glir bod y ffurflen hefyd ar gael yn Gymraeg.	22%	45%	28%	63%	25%	28%
Os oes gennych dudalen Gymraeg ar eich gwefan sy'n cyfateb i dudalen Saesneg, rhaid ichi nodi'n glir ar y dudalen Saesneg bod y dudalen hefyd ar gael yn Gymraeg, a darparu dolen uniongyrchol at y dudalen Gymraeg ar y dudalen Saesneg cyfatebol.	95%	95%	96%	90%	91%	96%
Rhaid ichi sicrhau bod eich ffurflenni cais am swyddi yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno cael cyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg ac, os yw unigolyn yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal unrhyw gyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol).	14%	0%	50%	0%	0%	0%

Cymharu canlyniadau

Nid oes data ar gael ar gyfer y flwyddyn 2020 i 2021 fodd bynnag, mae modd cymharu'r sefyllfa gyfredol gyda'r canlyniadau gwirio uniongyrchol o'r flwyddyn flaenorol.

Mae'r tabl isod yn dangos ar y cyfan fod perfformiad mewn nifer o feysydd gwasanaeth yn lled sefydlog – fel trafodwyd uchod mae hyn yn wir bennaf o ran gwasanaethau ffôn.

Mae rhai meysydd gwasanaeth ble mae lefel cydymffurfiaeth yn uwch fel trafodwyd uchod - gwefannau ac ar y cyfryngau cymdeithasol. Mae lefel uwch o hysbysebu swyddi yn y Gymraeg, ac mae trafodaeth lawn ar hyn yn yr adroddiad hwn.

Mae yna duedd fwy negyddol gydag ymateb i ohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg ac o ran ffurflenni sydd ar gael yn Gymraeg.

	2021-2022	2019-2020	Newid
Gwasanaethau Ffôn	53%	55%	
Delio gyda'r alwad yn y Gymraeg			
Gohebiaeth	81%	92%	
Derbyn ymateb Cymraeg i ohebiaeth Gymraeg (os derbyniwyd ateb)			
Cyfryngau Cymdeithasol	86%	74%	
Post ar Twitter neu Facebook ar gael yn Gymraeg			
Gwefannau	84%	81%	
Tudalennau gwe ar gael yn Gymraeg			
Hysbysebion Swyddi	66%	47%	
Hysbyseb swydd ar gael yn Gymraeg			
Ffurflenni	69%	78%	
Ffurflen ar gael yn Gymraeg			
Hunaniaeth corfforaethol	83%	88%	
Defnydd o hunaniaeth corfforaethol megis logos ar-lein neu ar ddogfennau ac ati			

Ffocws ar gydymffurfiaeth gyda'r safonau llunio polisi

Ym Medi 2020 cyhoeddodd y Comisiynydd ddogfen gyngor yn cynnig arweiniad ar weithrediad y safonau llunio polisi a osodir ar gyrrff sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg:

[Safonau Llunio Polisi: Creu cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg \(comisiynyddygyymraeg.cymru\)](#)

Roedd y ddogfen gyngor yn ymateb i wendidau nodwyd gyda threfniadau nifer o gyrrff wrth weithredu'r safonau hyn.

Yn dilyn cyhoeddi'r ddogfen, cynhaliodd y Comisiynydd nifer o ddigwyddiadau er mwyn gwella dealltwriaeth sefydliadau o ofynion y safonau hyn. Roedd pwyslais ar weithredu'r safonau llunio polisi yn effeithiol a'r pwysigrwydd o sefydlu trefniadau mewnol cadarn sy'n galluogi pawb sy'n gyfrifol o fewn cyrrff am gymryd penderfyniadau polisi i gydymffurfio â gofynion y safonau allweddol hyn er mwyn symud yr agenda yma yn ei flaen.

Hunan asesiad o lefel cydymffurfiaeth

Dros y flwyddyn ddiwethaf, mae sefydliadau wedi bod yn adrodd ar eu hunan asesiad o'u perfformiad gyda'r safonau llunio polisi.

Mae sefydliadau ar y cyfan yn adrodd yn eu hunan asesiadau eu bod yn diwallu gofynion y grŵp safonau - '*safonau ynghylch ystyried effeithiau penderfyniadau polisi a wneir gan gorff ar y Gymraeg*'. Mae'r safonau hyn yn gofyn i sefydliadau sicrhau eu bod yn ystyried cyfleoedd i bersonau ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth lunio polisi. Mae'r safonau hefyd yn gofyn fod cyrrff yn ystyried cyfleoedd i wneud eu penderfyniadau polisi yn llai andwyol o ran y Gymraeg ac yn fwy positif yng nghyd-destun cyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg.

Roedd 75% o'r cyrrff wnaeth adrodd (sef 71 corff) ar eu cydymffurfiaeth â'r safonau hyn yn datgan eu bod yn cydymffurfio gyda sicrwydd 'uchel' a dim ond 1.5% oedd o'r farn nad oeddynt yn cydymffurfio yn ddigonol.

Roedd yr un lefel o gydymffurfiaeth 'uchel' yn cael ei adrodd o ran y safonau sy'n gosod gofynion o ran dogfennau ymgynghori.

Fodd bynnag, er gwaethaf y ffigwr uchel o sicrwydd a adroddwyd yn yr hunan asesiad, nid yw profiad y Comisiynydd yn cefnogi'r safbwynt hwnnw. Mae ymyrraeth y Comisiynydd yn sgil cwynion neu geisiadau am dystiolaeth, fel arfer yn darganfod nad yw trefniadau cyrrff yn cael ei dilyn bob tro ac mae yna ansicrwydd yn parhau ynghylch pryd mae'r safonau yn gymwys - hynny yw, pryd y mae penderfyniad cynhelir gan sefydliad yn destun i'r safonau gan ei fod yn 'benderfyniad polisi'.

Mae hefyd yn wir i nodi fod cynnydd yn lefel cydymffurfiaeth cyrrff gyda'r safonau llunio polisi yn dod yn sgil ymyrraethau'r Comisiynydd yn dilyn ymchwiliadau, ac mae gwella trefniadau a chanllawiau sefydliadau gyda'r safonau llunio polisi wedi bod yn destun gwaith gorfodi gan y Comisiynydd.

Mae'n bwysig bod bob sefydliad sy'n ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg yn deall eu cyfrifoldebau ac yn sicrhau ei bod yn datblygu prosesau penderfynu sy'n sicrhau cydymffurfiaeth gyda'r safonau llunio polisi gan fod oblygiadau wrth beidio â chydymffurfio â'r gofynion.

Achos Tribiwnlys y Gymraeg

Mae arweiniad wedi ei roi gan Dribiwnlys y Gymraeg (Y Tribiwnlys) yn y cyd-destun dehongli beth olygir gan 'benderfyniad polisi' yn ddiweddar yn achos *Cyngor Abertawe v Comisiynydd y Gymraeg (TyG/WLT/21/01)*.

Mae'r penderfyniad yn un arwyddocaol am ei fod yn rhoi eglurder ar y dehongliad o'r term "*penderfyniad polisi*" fel y mae'r term hwnnw'n cael ei ddefnyddio ym Mesur y Gymraeg a Rheoliadau Safonau'r Gymraeg.

Cefndir yr achos

Yn dilyn cwyn gan aelod o'r cyhoedd, cynhaliodd y Comisiynydd ymchwiliad i'r ffordd y gwnaeth Cyngor Abertawe ei benderfyniad nad oedd angen adeilad Ysgol Gynradd Gymraeg Felindre fel adnodd cyhoeddus yn dilyn ei chau fel ysgol, ac na aseswyd effaith y penderfyniad a ddaeth yn sgil hynny, sef i drosglwyddo ased cymunedol i'r sector breifat, ar yr iaith Gymraeg.

Arweiniodd yr ymchwiliad hwn at ddyfarniad bod y Cyngor wedi methu cydymffurfio â safonau 88, 89 a 90 o Reoliadau Safonau'r Gymraeg (rhif 1) gan iddo fethu ag ystyried effaith y penderfyniad polisi newydd hwn ar y Gymraeg.

Apeliodd y Cyngor yn erbyn y dyfarniad i Dribiwnlys y Gymraeg gan ddadlau nad oedd penderfyniad polisi newydd wedi ei wneud ond yn hytrach, mai penderfyniad gweithredol a wnaed yn unol â'r Cynllun Trosglwyddo Asedau Cymunedol.

Penderfyniad a dehongliad y Tribiwnlys

Gwrthododd y Tribiwnlys apêl y Cyngor, a chadarnhaodd dyfarniad y Comisiynydd bod y Cyngor wedi methu cydymffurfio â safonau 88, 89 a 90. Prif seiliau'r penderfyniad oedd:

- Bod y term "penderfyniad polisi" yn golygu mwy na dogfen bolisi ysgrifenedig, a gall gynnwys penderfyniadau a wneir ynghylch arfer swyddogaethau sefydliad;
- Bod y diffiniad ym Mesur y Gymraeg a Rheoliadau Safonau'r Gymraeg felly i'w dehongli'n ehangach na'r defnydd cyffredin o'r gair "polisi" a ddefnyddir yn aml mewn trafodaeth gyffredin i olygu dogfen ysgrifenedig;
- Golyga hyn nad penderfyniad ynghylch sut i wneud penderfyniad yn unig yw penderfyniad polisi, ond y gall gynnwys y penderfyniad ei hun sy'n ymwneud â chynnal busnes corff. Gallai hefyd gyfeirio at gynnal ei fusnes e.e. cau ysgol, lleoli adeilad cymunedol, symud neu ailstrwythuro gwasanaeth, cael gwared ar ased cymunedol.

- Mae'r lefel y gwneir penderfyniadau arni, strategol neu weithredol, yn berthnasol. Roedd y penderfyniad hwn yn cynnwys penderfyniad gan swyddogion ac aelodau lefel uchel y Cyngor. Nid oedd yn benderfyniad arferol y gallai swyddogion y Cyngor ei wneud ar ben eu hunain, ac felly nid oedd yn benderfyniad gweithredol.
- Mae Rheoliadau Safonau'r Gymraeg yn datgan mai "ystyr *"penderfyniad polisi"* yw unrhyw benderfyniad a wneir gan gorff sy'n ymwneud ag arfer ei swyddogaethau neu gynnal ei fusnes neu ymgymeriad arall...". Roedd y penderfyniad i drosglwyddo'r ysgol o fod yn ased cyhoeddus sy'n eiddo i'r Cyngor i fod yn eiddo i'r sector preifat, yn benderfyniad ynghylch cynnal busnes y Cyngor ac felly roedd gofyniad i gydymffurfio â safonau 88, 89 a 90.

Mae dyfarniad llawn y Tribiwnlys i'w weld ar wefan Tribiwnlys y Gymraeg:

[TYG/WLT/21/01: Cyngor Dinas a Sir Abertawe | Welsh Language Tribunal \(llyw.cymru\)](#)

Dyfarnu grantiau a chymorth ariannol

Mae cydymffurfiaeth cyrff gyda'r safon llunio polisi sy'n gosod gofyniad i lunio a chyhoeddi polisi ar ddyfarnu grantiau neu ddarparu cymorth ariannol, gyda gofyniad i'r polisi hwnnw ystyried materion o effeithiau ar y Gymraeg wrth wneud penderfyniadau ar grantiau; yn isel.

Er enghraifft, dim ond 50% o'r cyrff sy'n ddarostyngedig i'r safon yma o fewn y set cyrff a enwir yn Rheoliadau rhif 6 (sef colegau addysg bellach a phrifysgolion) sy'n cydymffurfio â'r gofyniad i lunio a chyhoeddi polisi ar ddyfarnu grantiau a chymorth ariannol yn unol â gofyniad y safon berthnasol.

Yn ogystal, 25% yn unig o'r cyrff sy'n ddarostyngedig i'r safon yma o fewn Rheoliadau rhif 2 (cyrff cenedlaethol Cymru) sy'n cydymffurfio â'r gofyniad i lunio a chyhoeddi polisi ar ddyfarnu grantiau sy'n ystyried effeithiau ar y Gymraeg yn unol â gofyniad y safon berthnasol.

Mae'n destun pryder hefyd fod 32% o'r cyrff sy'n ddarostyngedig i'r safon hyn o dan Reoliadau rhif 1 (sef awdurdodau lleol, Gweinidogion Cymru a'r parciau cenedlaethol) yn parhau i beidio cydymffurfio â gofyniad y safon i lunio a chyhoeddi polisi ar ddyfarnu grantiau er eu bod yn ddarostyngedig i'r safon ers 2017.

Ymchwilio a gorfodi safonau llunio polisi:

Mae'r Comisiynydd yn derbyn cwynion gan aelodau o'r cyhoedd ynghylch penderfyniadau polisi gwnaed gan gyrff, ble mae amheuaeth nad yw gwir effaith y penderfyniad ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg neu ystyriaethau am beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg wedi ei ystyried yn ddigonol.

Mae nifer o'r cwynion ac ymchwiliadau ystyriwyd gan y Comisiynydd yn ymwneud â phenderfyniadau awdurdodau lleol wrth ymdrin ag ysgolion, ac mae peth cynsail wedi eu gosod bellach gan y Comisiynydd yn y maes hwn (gweler cofrestr camau

gorfodi ar wefan y Comisiynydd: [Cofrestr Camau Gorfodi \(comisiynyddygybraeg.cymru\)](http://Cofrestr_Camau_Gorfodi.comisiynyddygybraeg.cymru)).

Mae'r achosion ym maes addysg yn adlewyrchu ar anawsterau mae rhai awdurdodau yn adnabod wrth ystyried yr angen i gynnal asesiadau effaith ar y Gymraeg dan gyfundrefnau gwahanol, sy'n cwrdd â gofynion rheoliadau gwahanol. Mae'r Comisiynydd yn glir fodd bynnag, fod dyletswyddau statudol corff fel y amlygir o dan safonau'r Gymraeg yn glir ac mae angen eu diwallu, hyd yn oed os oes gofyniad o dan reoliadau gwahanol am asesiadau ar effaith ar y Gymraeg am resymau gwahanol. Mae'r gofyniad i gydymffurfio â safonau llunio polisi yn rhai statudol, ar wahân, a phwysig i'w diwallu yng nghyd-destun pob penderfyniad polisi.

Ymchwilio a gorfodi: Safonau llunio polisi

Cynhaliwyd ymchwiliad yn ymwneud ag ymgynghoriad ar ad-drefnu addysg Saesneg; er mai ymgynghoriad gan y Cyngor ar ehangu'r ddarpariaeth addysg Saesneg oedd hwn, cyflwynwyd cwyn i'r Comisiynydd am nad ystyriwyd yr effaith bosib ar y Gymraeg gan y Cyngor wrth ymgynghori ar ei chynlluniau. Cadarnhaodd y Cyngor bod yr ymgynghoriad yn ddiffygiol gan nad ystyriwyd y Gymraeg a'r effaith ar y Gymraeg o fewn yr ymgynghoriad gwreiddiol. Dyfarnwyd na fu cydymffurfiaeth gyda safon llunio polisi a gosodwyd camau gorfodi i sicrhau cydymffurfiaeth gyda'r safonau hyn o fewn tri mis. Mi wnaeth y Cyngor dderbyn sylwadau'r Comisiynydd yn llawn gan gyflwyno dogfennau ymgynghori newydd ar bob penderfyniad polisi oedd yn ystyried y Gymraeg a'r effaith ar y Gymraeg fel sydd yn ofynnol. Yn ogystal, mi wnaeth yr ymchwiliad gynnig cyfle i'r Cyngor newid ei gweithdrefn ar safonau llunio polisi o fewn y sir a mabwysiadwyd gweithdrefn newydd gan y Cyngor ynghyd â dogfennau newydd wrth ymgynghori ar unrhyw fater o bolisi a materion sydd yn ymwneud â'r Gymraeg.

Gwaith strategol gyda'r safonau llunio polisi

Mae'r Comisiynydd o'r farn fod effaith y safonau llunio polisi yn eang ac yn debyg o gael traweffaith sylweddol ar allu pobl i ddefnyddio'r Gymraeg yn y dyfodol; ac felly mae'n allweddol bod gofynion y safon yn cael eu gweithredu a'u diwallu yn llawn.

Pan nad yw effaith penderfyniad polisi ar y Gymraeg yn cael ei asesu yn ystyrlon, mae effaith ar ddefnyddwyr y Gymraeg yn gallu fod yn drawiadol ac yn hir dymor. Mae'r penderfyniadau a wnaed gan gyrrff cyhoeddus yn gallu cael effaith sylweddol ar allu unigolion i fyw eu bywyd yn Gymraeg, nid yn unig o fewn meysydd statudol megis yn yr ysgol neu gyda gwasanaethau, ond hefyd yn gymdeithasol. Mae'r safonau llunio polisi yno i gefnogi sefydliadau i feddwl yn ofalus am y traweffaith posib hwn ac yn cefnogi cyrrff i gynllunio ar gyfer cynyddu defnydd o'r Gymraeg yn

ymarferol ac i hybu a hwyluso cymdeithas ble nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol.

Mae angen i sefydliadau ystyried ymhellach y lefel o hyfforddiant sydd wedi ei roi i staff ar sut i gynnal asesiadau ac ystyried effeithiau posib ar y Gymraeg yn sgil penderfyniadau polisi. Mae adborth cyrff a gwaith ymchwilio a gorfodi'r Comisiynydd yn arwain at ganfyddiad fod angen mwy o fuddsoddiad a gwella sgiliau pobl sy'n gyfrifol am ystyried effaith posib penderfyniadau ar y Gymraeg ar bob lefel. Yn aml, mae'r asesiadau effaith y mae sefydliadau yn eu cwblhau yn arwynebol, ac nid ydynt yn cymryd i ystyriaeth yn ddigonol yr ystod posib o effeithiau all fod ar y Gymraeg yn sgil penderfyniad. Mae angen buddsoddiad sylweddol mewn sgiliau swyddogion ac uwch swyddogion cyrff er mwyn eu galluogi i gynllunio ymatebion strategol sy'n galluogi cynnydd yn y maes hwn.

Mae cefnogi cydymffurfiaeth gyda'r safonau hyn felly yn parhau yn amcan strategol pwysig i'r Comisiynydd. I'r perwyl hwn felly mae'r Comisiynydd yn bwriadu cynnal gweithdai gyda sefydliadau unigol i godi lefelau dealltwriaeth o ofynion y safonau llunio polisi ynghyd â chynnal gweithdai ar feysydd polisi penodol.

Ffocws ar gydymffurfiaeth wrth hysbysebu swyddi a phrosesau recriwtio

Cefndir

Yn adroddiad sicrwydd 2018 i 2019: “Hawlio Cyfleoedd” bu i'r Comisiynydd ddatgan:

“Mae profiad defnyddwyr yn ddibynnol ar sefydliadau'n cael digon o staff sy'n siarad Cymraeg, a bod y staff hynny yn y rolau cywir”.

Rhoddyd nifer o argymhellion i sefydliadau i geisio gwella ar eu trefniadau ar gyfer recriwtio a hysbysebu swyddi yn yr adroddiad sicrwydd hwnnw, yn ogystal â chynghor ar ddarparu hyfforddiant, er mwyn gallu gwella effeithlonrwydd y gweithle yn gyffredinol wrth gydymffurfio gyda holl safonau'r Gymraeg. Argymhellwyd fod sefydliadau yn gwneud gwaith yn y meysydd canlynol er mwyn gweld cynnydd yn dilyn canlyniadau gwael o ran cydymffurfiaeth yn y flwyddyn honno:

- o adnabod sgiliau'r gweithlu presennol
- o gwella sgiliau Cymraeg y gweithlu presennol
- o cynnal asesiad ystyrion o anghenion iaith pob swydd wag
- o denu siaradwyr Cymraeg i weithio i'r sefydliad
- o arloesi er mwyn rheoli'r galw am staff
- o hyfforddi a dyrannu staff yn effeithiol

Y sefyllfa gyfredol

Mae'r Comisiynydd yn parhau o'r farn nad oes newid sylfaenol wedi digwydd wrth gynllunio a gweithredu yn y maes recriwtio, asesu sgiliau Cymraeg a datblygu sgiliau'r gweithle er mwyn gwella lefelau cydymffurfiaeth sefydliadau gydag ystod safonau'r Gymraeg yn gyffredinol.

Mae cydymffurfiaeth sefydliadau gyda safonau sy'n ddibynnol ar allu aelodau staff i ymateb yn Gymraeg - megis wrth ddelio â galwadau ffôn, yn is nag ydy gyda safonau ble mae modd dibynnu ar gyfieithu neu baratoi o flaen llaw.

Heb fod staff sy'n medru'r Gymraeg ar gael i ddarparu gwasanaethau yn atebol, nid yw cydymffurfiaeth gyda'r safonau yma yn mynd i wella.

Mae'n rhaid felly i sefydliadau ystyried o ddechrau'r broses recriwtio pa sgiliau sy'n angenrheidiol ar gyfer swyddi ac yna dilyn asesiad ystyrion, datblygu hysbysebion a pheynnau recriwtio sy'n hyrwyddo'r angen am sgiliau Cymraeg yn glir ac yn denu siaradwyr i'r rolau hyn drwy hybu'r Gymraeg drwy gydol y broses recriwtio.

Mae hefyd angen gwella'r ymrwymiad i ddatblygu'r sgiliau sydd gan y gweithlu presennol, drwy adnabod staff sydd efo sgiliau iaith ond nid yn cael eu defnyddio i'w llawn botensial neu ble mae angen datblygu hyder unigolion i ddefnyddio eu Cymraeg gydag eraill.

Ffocws strategol

I'r perwyl hwn, dros gyfnod cynllun strategol nesaf y Comisiynydd, bydd ffocws pellach ar wella perfformiad o ran asesu sgiliau a gwella ansawdd prosesau recriwtio er mwyn gweld cynnydd wrth gael sgiliau Cymraeg o fewn gweithle cyrff sy'n

ddarostyngedig i safonau'r Gymraeg.

Bydd y Comisiynydd felly yn cymryd camau ac yn rheoleiddio'r maes strategol pwysig hwn wrth iddo ddod ar draws methiannau. Mae rhybudd yma i gyrff cyhoeddus ystyried a yw eu trefniadau yn ddigonol ym maes recriwtio, datblygu sgiliau'r gweithle ac asesu angen am sgiliau Gymraeg mewn rolau allweddol. Bydd y Comisiynydd yn agor ymchwiliadau ac yn gorfodi newid yn y maes hwn ble mae diffygion yn parhau.

Mae safonau'r Gymraeg yn gosod dyletswydd ar gyrff cyhoeddus i asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg ar gyfer swyddi gwag a newydd ac i gadw copi o'r asesiadau hynny. Bydd y Comisiynydd yn comisiynu gwerthusiad annibynnol o sut mae sefydliadau yn asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg a sut mae hynny'n cyfrannu at eu llwyddiant i recriwtio staff sy'n medru'r Gymraeg. Y gobaith yw y bydd canfyddiadau'r ymchwil hwn yn gyfle i sefydlu gwaelodlin a throsolwg o'r sefyllfa bresennol er mwyn llywio gwaith pellach yn y dyfodol.

Mae'r Comisiynydd hefyd yn gweld y berthynas sydd rhwng defnyddio'r Gymraeg yn fewnol o fewn cyrff gyda gwella sgiliau a hyder i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gwaith. Bydd felly hefyd yn canolbwyntio ar ystyried sut mae sefydliadu yn datblygu polisïau defnydd mewnlol o'r Gymraeg er mwyn annog a hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg yn y gwaith.

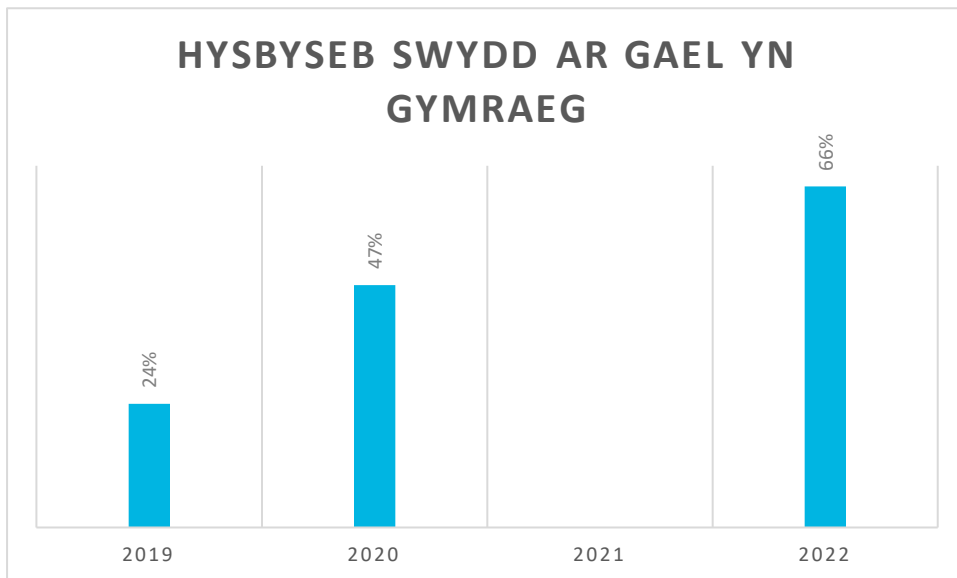
Mae arfer llwyddiannus wedi dod i'r amlwg yn y maes hwn yn ystod y flwyddyn a bydd modd adeiladu ar hyn dros y blynnyddoedd nesaf. Mae'r arfer yn dangos dulliau hawdd a syml gall cyrff fabwysiadu i gynyddu defnydd o'r Gymraeg o fewn gweithle.

[annog-defnydd-or-gymraeg-yn-y-gweithle.pdf \(comisiynyddygybraeg.cymru\)](#)

Hysbysebu swyddi yn Gymraeg

Mae'r Comisiynydd yn flynyddol yn gwirio hysbysebion swyddi gwnaed gan sefydliadau er mwyn sicrhau eu bod yn cydymffurfio â gofynion safonau'r Gymraeg.

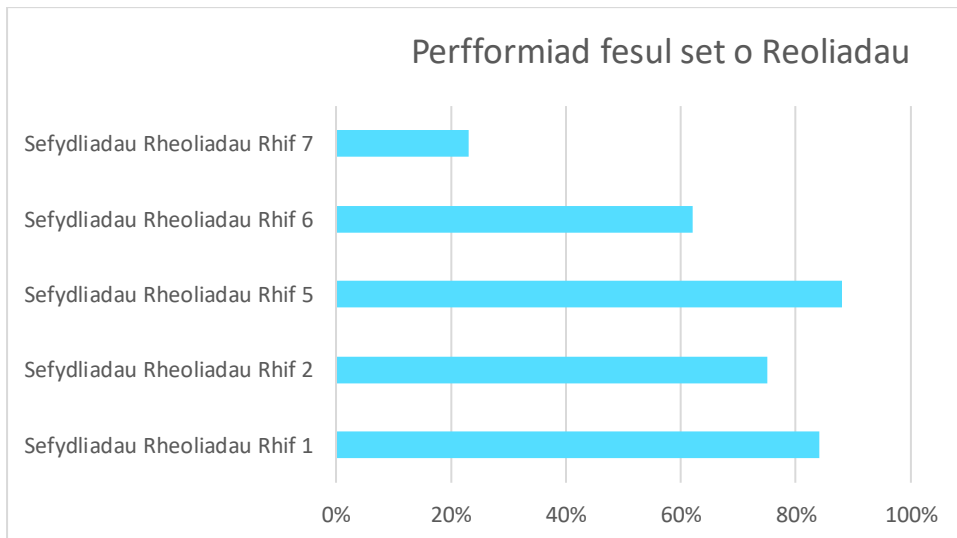
Yn 2021-22 nodwyd fod 66% o'r hysbysebion swyddi arolygwyd wedi eu cyhoeddi yn Gymraeg, mae hyn yn dangos cynnydd ers yr adroddiad sicrwydd uchod gael ei gyhoeddi yn 2019. Fodd bynnag, nid yw hyn yn gynnydd digonol gan ystyried y gofynion fod bob hysbyseb perthnasol yn cael ei gyhoeddi yn y Gymraeg.

*dim data ar gyfer 2021

Sefyllfa sectorol

Fodd bynnag mae'r darlun yn gymysg ar draws sectorau, gyda sicrwydd y bydd sefydliadau yn cyhoeddi hysbysebion yn Gymraeg yn amrywio:

Er ei bod yn anodd gwneud cysylltiadau uniongyrchol rhwng y perfformiad a welwyd yma o ran hysbysebu swyddi a chydymffurfiaeth cyrff yn fwy cyffredinol gyda'r safonau cyflenwi gwasanaethau a'r safonau gweithredu, mae'n glir fod yna gydberthynas rhwng y cyrff sy'n perfformio'n wael ar draws y categorïau hyn o safonau a'r cyrff sydd heb drefniadau hysbysebu a recriwtio digonol i ddiwallu gofynion y safonau.

Mae'r arolygon yn dangos fod cyrff sy'n ddarostyngedig i reoliadau safonau'r Gymraeg rhif 7 (sef Byrddau Iechyd ac Ymddiriedolaethau'r Gwasanaeth Iechyd Cenedlaethol); **yn cyhoeddi dim ond 24% o'u hysbysebion swyddi yn Gymraeg.**

Mae problemau gyda systemau a meddalwedd wedi achosi methiannau i

gydymffurfio yn achos rhai cyrff sy'n ddarostyngedig i reoliadau safonau'r Gymraeg rhif 6 - sef colegau addysg bellach a phrifysgolion. Bu i ganfyddiadau arolygon y Comisiynydd o fewn y sector yma arwain at ymyraethau er mwyn gweld gwella a chynnydd yn sgil nodi nad oedd defnydd o systemau ar-lein yn cefnogi cydymffurfiaeth.

Ymchwilio a Gorfodi ym maes sgiliau a recriwtio:

Cynhaliwyd y Comisiynydd ymchwiliad o dan adran 71 y Mesur yn dilyn nodi ar ôl gwaith monitro ac arolygon safonol fod diffyg cydymffurfio â safonau'r Gymraeg o ran gofynion recriwtio gan ddau sefydliad addysg bellach drwy ddefnydd o feddalwedd a phhecyn recriwtio ar lein. Roedd y feddalwedd dim ond yn galluogi ymgeisio am swyddi gyda'r sefydliadau drwy gyfrwng y Saesneg wrth gyflwyno gwybodaeth gychwynnol a chreu cyfrif ar y wefan ymgeisio am swyddi. Roedd hysbysebion swyddi hefyd yn cynnwys ymadroddion Saesneg yn unig at yr hysbysebion Cymraeg.

Roedd y sefydliadau yn cydnabod nad oeddynt yn cydymffurfio gyda'r dyletswyddau gweithredu penodol sydd yn gofyn am ffurflenni cais yn swyddi i fod ar gael yn Gymraeg yn ogystal â dyletswyddau ynghylch gwybodaeth am swyddi i fod ar gael yn Gymraeg. Eglurwyd bod hynny o ganlyniad i ddata a thestun oedd yn cael ei dynnu'n uniongyrchol trwy system darparwyd gan drydydd parti.

Dyfarnodd y Comisiynydd fod methiant i gydymffurfio â safonau'r Gymraeg o ran y ffurflen gais, a bod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg, gan fod y dudalen gychwynnol i ymgeisio am swyddi dim ond ar gael yn Saesneg.

Dyfarnwyd hefyd bod methiant i gydymffurfio o ran hysbysebu swyddi gan nad oedd pob elfen ar gael yn Gymraeg a bod geirfa Saesneg yn unig wedi eu cynnwys mewn hysbysiadau am swydd yn Gymraeg.

Mae'r ymchwiliadau uchod yn dangos yr angen i sefydliadau sicrhau bod trefniadau digonol mewn lle o ran y Gymraeg ar gyfer systemau amrywiol a ddefnyddir ganddynt, gan gynnwys gwasanaethau a ddarperir trwy drydydd parti, neu drwy broses gaffael.

Mae'r egwyddor a sefydlwyd ym Mesur y Gymraeg na ddylai'r Gymraeg gael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg yr un mor berthnasol i wasanaethau a ddarperir yn uniongyrchol gan sefydliadau cyhoeddus â'r rheini a ddarperir drwy gontract.

Mae'n bosib bod y systemau hynny wedi bod mewn lle ers cyfnod hir gan y sefydliad, ac yn wir cyn dyfodiad y

safonau. Ond mae'r gofynion yn parhau o ran y safonau. Mae'n hanfodol bod trafodaethau o ran y Gymraeg yn digwydd cyn gynted â phosib wrth osod systemau newydd.

Mae gwybodaeth ddefnyddiol yn nogfen gyngor y Comisiynydd [Gosod Contractau Gwasanaethau Cyhoeddus: Ystyried y Gymraeg](#) ar sut y gellir sicrhau bod gofynion y safonau yn cael eu hystyried wrth gaffael gwasanaethau. Mae'r ddogfen hefyd yn trafod yr angen i adolygu trefniadau gyda darparwyr o ran y Gymraeg er enghraifft ble mae cytundeb hir dymor i ddarparu ar gyfer y sefydliad.

Mae'r cyngor yn ystyried y dull y dylid ei ddefnyddio er mwyn cynnwys, gweithredu a monitro'r rhwymedigaethau hynny'n effeithiol drwy gydol proses dendro a thrwy oes y contract sy'n dilyn o'r broses honno.

Gofynion wrth recriwtio

Er bod cynnydd wedi bod mewn swyddi sy'n cael eu hysbysebu gan gyrrff yn y Gymraeg, nid yw'n dilyn bob tro fod y dogfennau cefnogol ar gyfer y swyddi hefyd ar gael yn Gymraeg (dim ond 9/10 hysbyseb Cymraeg sy'n cynnwys dogfennau atodol cywir yn Gymraeg) na bod y Gymraeg yn cael ei hybu a hwyluso ymhellach yn ystod y broses recriwtio.

Canfyddiad yr arolygon gan swyddogion y Comisiynydd yw bod y Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg wrth hysbysebu swyddi mewn 50% o'r achosion arolygwyd.

Dim ond 36% o'r hysbysebion swyddi arolygwyd oedd yn cynnwys datganiad fod modd gwneud cais am swydd yn Gymraeg .

Mae'r arolygon hefyd yn dangos nad oes cydymffurfiaeth ddigonol gyda'r safon sy'n gosod y gofyniad:

“Pan fyddwch yn hysbysebu swydd, rhaid ichi ddatgan y caniateir i geisiadau gael eu cyflwyno yn Gymraeg, ac na fydd cais a gyflwynir yn y Gymraeg yn cael ei drin yn llai ffafriol na chais a gyflwynir yn Saesneg.”

Mae'r safon hon yn un bwysig er mwyn hybu dealltwriaeth pobl bod modd gwened ceisiadau yn Gymraeg ac i roi sicrwydd iddynt na fydd cyflwyno ceisiadau yn Gymraeg yn effeithio ar y proses recriwtio.

Mae hybu a hyrwyddo defnydd o'r Gymraeg yn ystod y broses recriwtio yn holl bwysig er mwyn sefydlu bod y sefydliad yn croesawu defnydd o'r Gymraeg ac yn weithle ble mae yna ddefnydd naturiol o'r Gymraeg. Er mwyn denu siaradwyr Cymraeg mae'n rhaid i sefydliadau sicrhau eu bod yn ei gwneud yn amlwg fod y Gymraeg yn cael defnydd yng ngweithrediad y sefydliad.

Dim ond 7% o'r hysbysebion swyddi arolygwyd oedd yn cynnwys ffurflen gais ble roedd modd i ymgeiswyr nodi dymuniad i ddefnyddio'r Gymraeg.

Mae hefyd yn ofyniad i gyrff hwyluso defnydd o'r Gymraeg mewn cyfweiliadau, drwy ofyn yn rhagweithiol i ymgeiswyr os ydynt yn dymuno defnyddio'r Gymraeg:

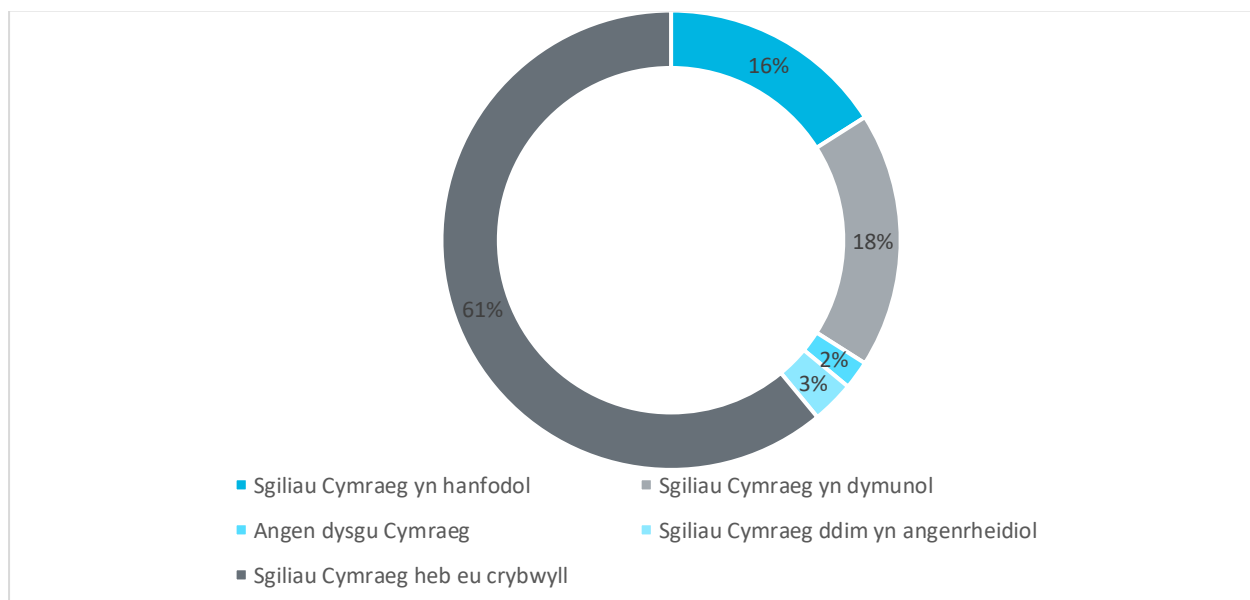
“Rhaid ichi sicrhau bod eich ffurflenni cais am swyddi yn rhoi lle i unigolion nodi eu bod yn dymuno cael cyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg ac, os yw unigolyn yn dymuno hynny, rhaid ichi gynnal unrhyw gyfweiliad neu ddull arall o asesiad yn Gymraeg (heb gymorth gwasanaeth cyfieithu ar y pryd na gwasanaeth cyfieithu olynol)”.

Yn gyffredinol, mae'r gwaith arolygu gynhaliwyd gan swyddogion y Comisiynydd gyda gofynion y safonau sy'n gysylltiedig â recriwtio yn canfod mai dim ond **10% o'r hysbysebion a phrosesau recriwtio sydd yn rhoi sicrwydd uchel o gydymffurfiaeth.**

Asesu'r angen am sgiliau Gymraeg

Mae safonau'r Gymraeg yn gosod dyletswyddau gweithredol clir ar sefydliadau wrth iddynt recriwtio swyddi newydd neu wag, bod rhaid iddynt asesu'r angen am sgiliau yn y Gymraeg ac yna mynd ymlaen i gategoreiddio'r swyddi hynny fel rhai ble mae sgiliau yn y Gymraeg yn hanfodol, bod angen dysgu sgiliau yn y Gymraeg pan benodir rhywun i'r swydd, bod sgiliau yn y Gymraeg yn ddymunol neu nad yw sgiliau yn y Gymraeg yn angenrheidiol.

O'r hysbysebion swyddi a ddadansoddwyd eleni, dyma sut cafodd y categori o'r angen am sgiliau yn y Gymraeg ei nodi wrth hysbysebu:

Fel y gwelir o'r tabl uchod, methodd mewn 61% o'r hysbysebion arolygwyd â chrybwyll pa lefel sgiliau sydd ei angen ar y swydd, neu nid oedd hynny wedi'i nodi'n briodol.

Mae'r ffaith bod hanner y sefydliadau cyhoeddus yng Nghymru yn methu cydymffurfio gyda'r gofynion i ddatgan yn glir y sgiliau Cymraeg sydd eu hangen i gyflawni swydd yn bryder gan fod methu cymryd y cyfle i ddadansoddi anghenion iaith ar gyfer swydd yn arwain at risg o fethu gallu diwallu gofynion safonau cyflenwi gwasanaeth. Mae diffyg asesu a chynllunio i'r dyfodol yn debyg o gael effaith hir dymor ar allu corff i wneud i gwrdd â dyletswyddau iaith ac i gwrdd â dymuniadau defnyddwyr.

Mae hyn yn elfen o'r gwaith recriwtio sydd angen sylw ar frys gan sefydliadau er mwyn iddynt allu gwella ar eu gallu i gynllunio'r gweithle ac i ddosbarthu sgiliau Cymraeg staff i'r llefydd all gael effaith.

Mae cael gweithlu gyda sgiliau Cymraeg digonol sydd wedi ei dosbarthu yn strategol ar draws swyddogaethau'r sefydliad yn hanfodol ar gyfer llwyddiant wrth ddiwallu gofynion safonau'r Gymraeg.

Mae'r Comisiynydd wedi datblygu dogfen gyngor cynhwysfawr [Recriwtio \(comisiynyddygydraeg.cymru\)](https://www.comisiynyddygydraeg.cymru) ac mae angen i sefydliadau gymryd sylw o'i gynnwys fel mater o frys.

Ymchwilio a gorfodi ym maes asesu'r angen am sgiliau Gymraeg

Cynhaliwyd ymchwiliad gan y Comisiynydd i fethiant honedig corff i gynnal asesiad ystyrlon o ofynion y Gymraeg i swydd lefel tîm rheoli. Er i'r corff gynnal asesiad, casglodd y Comisiynydd nad oedd yr asesiad hwnnw wedi bod yn ddigonol i sicrhau bod ystyriaeth lawn wedi ei roi i'r holl ffactorau allweddol, megis cyfrifoldebau'r swydd, ymwneud â'r cyhoedd a chyrrff cyhoeddus yng Nghymru a chapasiti ieithyddol o fewn y tîm rheoli. Yn ogystal, dyfarnwyd bod y corff wedi methu â chydymffurfio gyda safonau'r Gymraeg am iddo fethu â chategoreiddio'r swydd yn unol â'r categorïau sydd wedi eu rhestru yng ngeiriad y safon. Yn sgil y dyfarniad o fethiant, gwnaeth y Comisiynydd yn ofynnol i'r corff gynnal adolygiad llawn o'i broses ar gyfer cynnal asesiad o anghenion ieithyddol swyddi a diwygio ei dempled ar gyfer cynnal yr asesiad hwnnw.

Cydymffurfiaeth â dyletswyddau cynlluniau iaith

Cefndir

Er gwaetha'r ffaith fod 124 o sefydliadau cyhoeddus bellach yn gweithredu safonau'r Gymraeg, mae nifer fawr yn parhau i weithredu cynlluniau iaith Gymraeg. Mae'r Comisiynydd yn gyfrifol am reoleiddio cydymffurfiaeth gyda'r ddwy gyfundrefn.

Mae cynllun iaith yn nodi sut y bydd sefydliad yn rhoi effaith, cyn belled ag y bo'n briodol yn yr amgylchiadau, ac yn rhesymol ymarferol, i'r egwyddor a sefydlwyd gan Ddeddf yr Iaith Gymraeg, sef - wrth gynnal busnes cyhoeddus a gweinyddu cyfiawnder yng Nghymru, y dylid trin y Gymraeg a'r Saesneg ar sail gyfartal.

O ganlyniad i'r gwasanaethau y maen nhw'n eu darparu, mae nifer o'r sefydliadau sy'n gweithredu cynlluniau iaith yn cael effaith sylweddol ar gyfleoedd pobl yng Nghymru i ddefnyddio'r Gymraeg bob dydd, ac felly mae perfformiad a chydymffurfiaeth y cyrff yma gyda'u dyletswyddau iaith yn parhau yn allweddol bwysig, ac yn ganolog i waith y Comisiynydd.

Dadansoddiad o'r perfformiad

Ar y cyfan, mae perfformiad cyrff sy'n gweithredu cynlluniau iaith yn siomedig, ac mae'n fater o bryder fod nifer o gyrff yn methu â darparu gwasanaethau craidd megis ateb gohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg, ateb y ffôn yn Gymraeg neu sicrhau fod cynnwys tudalennau ar wefannau ar gael yn Gymraeg o gwbl. Mae hyn er gwaetha'r ffaith fod nifer fawr o'r sefydliadau dan sylw wedi bod yn gweithredu cynlluniau iaith ers blynyddoedd lawer.

Mae perfformiad gwael rhai sefydliadau yn golygu, ar gyfartaledd, bod lefel cydymffurfiaeth gydag ymrwymadau cynlluniau iaith yn isel ac nad yw'n cynnig unrhyw sicrwydd i'r cyhoedd yng Nghymru y bydd gwasanaethau o safon a gwasanaeth dibynadwy ar gael gan y sefydliadau hyn.

Rhaid cydnabod fodd bynnag, bod y darlun yn gymysg, a bod rhai o'r cyrff arolygwyd yn cynnal gwasanaethau o safon uchel ac a lefel cydymffurfiaeth dda.

Canfyddiad y Comisiynydd yw bod cyrff sy'n buddsoddi adnoddau ac yn sicrhau arweiniad clir, gyda chyfrifoldebau dros gydymffurfio gyda dyletswyddau wedi eu rhoi i unigolion neu dîm o fewn y sefydliad, yn perfformio llawer gwell na chyrff pan fo'r cyfrifoldeb wedi ei gynnwys o fewn swyddogaethau cyffredinol. Mae'n gynyddol amlwg, os nad oes cyfrifoldeb ar lefel uchel o fewn corff am sicrhau cydymffurfiaeth gyda dyletswyddau o ran y Gymraeg, mae'n annhebygol y bydd y corff yn perfformio'n dda o ran cynnal gwasanaethau Cymraeg o safon neu gynllunio a threfnu gwellhad parhaus o ran darpariaethau.

Prif ganfyddiadau arolygon gwirio gwasanaethau cyrff sy'n gweithredu cynlluniau iaith:

Delio gyda galwad ffôn yn Gymraeg	47%
Ymateb i ohebiaeth Gymraeg yn Gymraeg	62%
Negeseuon yn Gymraeg ar y cyfryngau cymdeithasol	30%
Tudalennau gwe ar gael yn Gymraeg	52%
Hysbysebu swyddi yn Gymraeg	5%
Dogfennau ar gael yn Gymraeg	44%
Ffurflenni ar gael yn Gymraeg	58%
Defnydd o hunaniaeth corfforaethol yn Gymraeg	59%

Gwasanaethau digidol:

Fel y trafodwyd yn adroddiad sicrwydd y Comisiynydd y llynedd (Camu ymlaen, 2020-21), gwnaeth penderfyniadau'r cyrff o ran ymateb ac addasu eu gwasanaethau yn sgil y pandemig, a'u gallu i symud gwasanaethau ar lein, effeithio'n sylweddol ar y ffordd yr oedd modd i'r cyhoedd barhau i ddefnyddio gwasanaethau yn y Gymraeg.

Serch hynny, ac yn enwedig dros y cyfnod diweddaraf, gwelwyd cynnydd yng ngallu sefydliadau i ddarparu gwasanaethau Gymraeg ar lein – cynnydd allweddol o safbwynt y datblygiadau hir dymor i ddigideiddio gwasanaethau craidd nifer o sefydliadau, a'r pwyslais ar sicrhau hygyrchedd ar lein i gwsmeriaid.

Cynnydd mewn gwasanaethau ar-lein dwyieithog

Mae nifer o adrannau ac asiantaethau Llywodraeth y DU wedi llwyddo i greu gwasanaethau ar-lein newydd yn ddwyieithog yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Mae'r Adran Gwaith a Phensiynau (DWP) wedi sicrhau bod eu holl wasanaethau ar-lein ar gael ac yn hygyrch i gwsmeriaid trwy gyfrwng y Gymraeg. Mae Uned y Gymraeg y DWP yn parhau i ymwneud ag ac i gefnogi'r gwahanol dimau sy'n gyfrifol am yr holl wasanaethau hyn, er mwyn sicrhau bod diweddariadau i'r holl wasanaethau ar-lein yn cael eu gwneud i'r gwasanaeth Cymraeg, ar yr un pryd ag y cânt eu gwneud yn Saesneg.

Gwelwyd cynnydd parhaol yn nifer y gwasanaethau dwyieithog gan yr Asiantaeth Trwyddedu Gyrwyr a Cherbydau (DVLA). Mae 10 dolen at dudalennau glanio ar gyfer gwasanaethau cerbyd a 12 dolen uniongyrchol at drafodion gyrwyr. Mae dwy ddolen uniongyrchol arall ar gyfer prynu rhif cofrestru cerbyd a thudalen gwybodaeth am gerbydau sydd wedi'u heithrio o dreth cerbyd hefyd yn ddwyieithog. Gwelwyd cynnydd dros y blynyddoedd diwethaf yn y defnydd a wneir o wasanaethau Cymraeg ar lein y DVLA, yn rhannol oherwydd ei fod yn haws erbyn hyn i sicrhau mynediad at y gwasanaethau Cymraeg.

Mae Cofrestrfa Tir EM, fel rhan o'u rhaglen drawsnewid drwy wefan gov.uk, hefyd wedi sicrhau fod nifer o'u gwasanaethau ar-lein ar gael yn ddwyieithog. Mae'r gwasanaethau yma'n cynnwys 'Chwilio am wybodaeth am dir ac eiddo', 'Mynegai Prisiau Tai y DU', 'Y Rhaglen Pridiannau Tir Lleol' a 'Chwilio am Bridiannau Tir Lleol.'

Amlygrwydd y Gymraeg

Gyda golwg ar symud fwyfwy at ddarpariaeth ddigidol ac ar lein, eleni fe arolygwyd faint o Gymraeg sy'n cael ei defnyddio gan y sefydliadau sy'n gweithredu cynlluniau iaith ar eu cyfryngau cymdeithasol. Mesurwyd amlygrwydd y Gymraeg pan oedd cyrff yn trafod materion yng Nghymru neu yn gysylltiedig â Chymru. Gwnaeth yr arolygon ganfod mai dim ond **30% o'r cynnwys arolygwyd ar Twitter a Facebook oedd yn ddwyieithog.**

Yn ogystal, wrth arddel eu hunaniaeth gorfforaethol, roedd sefydliadau yn defnyddio/cyhoeddi eu hunaniaeth gorfforaethol yn ddwyieithog neu Gymraeg yn ystod 56% o'r esiamplau arolygwyd.

Golygai hyn yn aml nad yw'r Gymraeg yn cael ei hybu gan y sefydliadau ar-lein neu ar gyfryngau cymdeithasol. Mae'n debygol fod hyn yn arwain at lai o ymwneud gyda sefydliadau yn y Gymraeg gan nad yw'n cael ei hyrwyddo.

Hysbysebu Swyddi

Roedd yr arolygon a gynhaliwyd wedi canfod fod lefel cydymffurfiaeth sefydliadau o ran hysbysebu swyddi yn y Gymraeg, yn isel iawn. **Dim ond mewn 5% o hysbysebion a arolygwyd** oedd yr hysbyseb ar gael yn Gymraeg, a phrin yw'r gwaith o hybu a hyrwyddo'r Gymraeg o fewn proses recriwtio'r sefydliadau.

Fel sydd yn cael ei drafod yn yr adran ar hysbysebu swyddi a recriwtio yn yr adroddiad hwn, mae sefyllfa cydymffurfiaeth o dan gyfundrefn y safonau yn bryderus, ond rhaid nodi fod y lefel defnydd o'r Gymraeg y mae'r sefydliadau cynllun iaith arolygwyd yma yn isel iawn. Mae'r cyngor ynghylch gwella cyrhaeddiad a dyletswyddau wrth hysbysebu felly'r un mor berthnasol ac mae angen newid sylweddol yn amlygrwydd y Gymraeg wrth hysbysebu swyddi yng Nghymru gan y cyrff dan sylw.

Ymchwilio dyletswyddau cynlluniau iaith

Mae'r cwynion, o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg, a gyflwynwyd at sylw'r Comisiynydd yn ystod y cyfnod 2021-2022 yn amrywiol iawn. Derbyniwyd 15 cwyn gan aelodau o'r cyhoedd yn erbyn cyrff sy'n gweithredu cynlluniau iaith, ac roedd 13 ohonynt yn gwynion dilys.

Derbyniwyd cwyn am fethiant i dderbyn gwasanaeth ffôn yn y Gymraeg a gwasanaeth wyneb yn wyneb yn y Gymraeg.

Ymddengys mai'r prif bryder sy'n tueddu arwain at gwynion yw'r diffyg adnoddau a ffurflenni Cymraeg, ynghyd â dolenni ar wefannau sy'n arwain at ddeunyddiau Saesneg, sy'n adlewyrchiad efallai o'r faith fod nifer o'r cyrff sy'n gweithredu cynlluniau iaith yn symud yn fwy at hybu gwasanaethau ar lein ac o ganlyniad, y daw gwendidau i'r amlwg.

Mae nifer o gwynion hefyd yn ymwneud ag oedi wrth ymateb i ohebiaeth a anfonwyd yn Gymraeg, sydd eto yn adlewyrchu'r ffaith nad oes gan nifer o'r cyrff sy'n ddarostyngedig i gynllun iaith drefniadau digonol mewn lle i sicrhau gwasanaethau yn y Gymraeg.

Ymchwiliad y DVSA

Cynhaliwyd yr ymchwiliad yn sgil amheuaeth am fethiannau honedig ar ran yr Asiantaeth Safonau Gyrwyr a Cherbydau (DVSA) i weithredu ei chynllun iaith Gymraeg yn llawn. Roedd yr ymchwiliad yn gysylltiedig ag amheuon ynghylch gweithrediad tri chymal o fewn cynllun iaith Gymraeg y DVSA o ran darparu profion gyrru drwy gyfrwng y Gymraeg. Gwnaeth yr ymchwiliad ganfod bod y methiant hwn yn eang ac yn parhau. Mae'r methiant yn rhwystro pobl rhag defnyddio'r Gymraeg ac yn cael yr effaith o annog defnyddio'r Saesneg. Mae hynny oherwydd bod rhaid i ddefnyddwyr y gohiriwyd eu profion wneud y dewis rhwng aros am gyfnodau maith am brawf yn Gymraeg neu ddewis gwneud prawf gyrru yn y Saesneg heb oedi. Ceir tystiolaeth ddiamheuol o hynny yn yr adroddiad ei hun.

Yn sgil yr ymchwiliad, cyflwynwyd 5 o argymhellion i'r sefydliad: i) bod y DVSA yn gwneud newidiadau i'r modd maent yn cynnig dewis iaith pan yr archebu profion gyrru ymarferol ar-lein er mwyn sicrhau bod profion gyrru ymarferol Cymraeg yn cael eu cynnig yn rhagweithiol ac yn gyfartal â'r Saesneg; ii) ei bod yn adrodd ar ystadegau mewn perthynas â chanslo profion, a'r hyn sy'n digwydd i geisiadau am brofion Cymraeg nad ydynt yn cael eu cynnal yn Gymraeg; iii) ei bod yn paratoi strategaeth ar gyfer recriwtio arholwyr sy'n gallu darparu profion gyrru ymarferol yn Gymraeg; iv) ei bod yn paratoi strategaeth i sicrhau bod yr arholwyr presennol sy'n siarad Cymraeg yn gallu symud rhwng canolfannau i ateb y galw, ac y dylent flaenoriaethu profion gyrru yn y Gymraeg; v) ei bod yn creu trefn i adrodd ar gyflawniad y

cynllun iaith ac ar brofion cyfrwng Gymraeg yn benodol i bwyllgor craffu mewnol

Mae'r Comisiynydd hefyd yn derbyn cwynion ac ymholiadau gan aelodau'r cyhoedd am sefydliadau nad ydynt yn gweithredu cynllun iaith Gymraeg. Derbyniwyd nifer o gwynion/ ymholiadau dros y 2 flynedd ddiwethaf am elfennau gwahanol o'r broses yn ymwneud â Covid-19.

Amlygwyd yr angen i ystyried y Gymraeg ar lefel y Deyrnas Unedig – a sicrhau ei statws – yn glir iawn yng nghyd-destun pandemig COVID-19 pan benderfynwyd caffael a threfnu nifer o ymatebion allweddol i'r pandemig yn ganolog gan Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol San Steffan. Pendraw'r canoli ymdrechion hyn gan adran annatganoledig ac anghyfarwydd â gweithredu o dan ofynion y safonau oedd nad oedd pob un o'r gwasanaethau a ddarparwyd wedi'u cynllunio â'r Gymraeg yn ystyriaeth ganolog. Rhaid dysgu gwersi o hyn a sicrhau fod gan y Gymraeg statws cyfansoddiadol a gwleidyddol digonol ar lefel y Deyrnas Unedig i sicrhau darparu gwasanaethau angenrheidiol i ddinasyddion Cymru, yn arbennig mewn cyfnod o argyfwng.

Atodiad 1:

Tystiolaeth sy'n sail i'r adroddiad

Mae'r adroddiad yn seiliedig ar dystiolaeth gadarn ac amrywiol, gan gynnwys:

- monitro – cynnal arolygon profiad defnyddwyr (gwirio gwasanaethau fel gohebiaeth, ffôn, ffurflenni, dogfennau, hunaniaeth gorfforaethol, gwefannau ac ati);
- gwirio adroddiadau blynyddol, dogfennau atodol a hysbysebion swyddi
- cyswllt â sefydliadau – argraffiadau swyddogion sy'n delio â sefydliadau wrth roi cefnogaeth i gydymffurfio, gosod safonau, a chynnal ymchwiliadau.
- Cyfarfodydd casglu tystiolaeth gyda sefydliadau.

O ran arolygon profiad defnyddwyr, dylid nodi mae'r canlyniadau'n seiliedig ar wirio gwasanaethau pob sefydliad rheoliadau rhif 1 a 7, a sampl o gyrff rheoliadau rhif 2, 4, 5 a 6 yn ogystal â detholiad o sefydliadau sy'n gweithredu cynlluniau iaith. Mae rhestr o'r cyrff oedd yn destun arolygon yn atodiad 2.

Cynhaliwyd yr arolygon gwirio gan swyddogion y Comisiynydd. Gwiriwyd y gwasanaethau dair gwaith yn ystod y flwyddyn yn y rhan fwyaf o achosion a gyda methodoleg glir yn seiliedig ar ofynion y safonau o ran be nodir fel cydymffurfiaeth ai beidio.

Profiad defnyddwyr yw prif nod y gwaith gwirio, fodd bynnag roedd y gwirio yn ystyried gofynion y safonau yn llawn, a chyfeirir at rhain yn yr adroddiad ble yn berthnasol i nodi'r angen am well cynllunio ac ati.

Oherwydd penderfyniadau gwnaed yn sgil y pandemig nid yw arolygon wedi ei allanoli wedi cymryd lle yn y ddwy flynedd diwethaf, golygai hyn nad oes data ar berfformiad gyda gwasanaethau megis arwyddion dangosir gan gyrff, derbynfeydd a pheiriannau hunan wasanaeth wedi ei gynnwys gan nad oedd modd eu gwirio.

Arolwg Barn Siaradwyr Cymraeg:

Cynhaliwyd 400 o gyfweiliadau y flwyddyn hon gyda siaradwyr Cymraeg ym mis Tachwedd 2021, oherwydd y pandemig, cynhaliwyd y cyfweiliadau ar lein. Roedd tua hanner yr ymatebwyr yn cofnodi eu bod yn rhugl. Roedd y sampl yn gynrychioliadol o siaradwyr Cymraeg 16 a throsodd yng Nghymru (trwy edrych ar gyfran sy'n medru siarad Cymraeg o fewn y 22 Awdurdod Lleol yng Nghymru).

Oherwydd y pandemig ac yn sgil colli data yn dilyn ymosodiad seibr ar systemau'r Comisiynydd nid oedd modd i'r Comisiynydd ymgysylltu â'r cyhoedd mewn dulliau eraill yn ystod y flwyddyn hon.

Atodiad 2:

Rhestr o sefydliadau arolygwyd ar gyfer canfyddiadau arolygon gwirio

Rheoliadau Rhif 1	Awdurdod Parc Cenedlaethol Arfordir Penfro Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog Awdurdod Parc Cenedlaethol Eryri Cyngor Bwrdeistref Sirol Blaenau Gwent Cyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili Cyngor Bwrdeistref Sirol Castell-Nedd Port Talbot Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-Y-Bont Ar Ogwr Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen Cyngor Bwrdeistref Sirol Wrecsam Cyngor Bro Morgannwg Cyngor Caerdydd Cyngor Casnewydd Cyngor Gwynedd Cyngor Sir Ceredigion Cyngor Sir Ddinbych Cyngor Sir Fynwy Cyngor Sir Gâr Cyngor Sir Penfro Cyngor Sir Powys Cyngor Sir Y Fflint Cyngor Sir Ynys Môn Gweinidogion Cymru
Rheoliadau Rhif 2	Colegau Cymru Cyf Comisiwn Brenhinol Henebion Cymru Comisiynydd Plant Cymru Comisiynydd Pobl Hyn Cymru Gronfa Gymunedol Y Loteri Cenedlaethol Cyngor Celfyddydau Cymru Cyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru Estyn Opera Genedlaethol Cymru Sefydliad Dysgu A Gwaith Uned Data Llywodraeth Leol Cymru Y Comisiwn Etholiadol BBC Y Swyddfa Gyfathrebiadau (OFCOM)

Rheoliadau Rhif 4	<p>Cyngor Y Gweithlu Addysg Gofal Cymdeithasol Cymru Tribiwnlys Anghenion Addysgol Arbennig Cymru Tribiwnlys Anghenion Addysgol Arbennig Cymru Tribiwnlys Eiddo Prisio Cymru</p>
Rheoliadau Rhif 5	<p>Comisiynydd Heddlu a Throseddi Dyfed Powys Comisiynydd Heddlu a Throseddi Gwent Gwasanaeth Tan Ac Achub De Cymru Heddlu Gogledd Cymru Heddlu Gwent Heddlu Trafnidiaeth Prydain Swyddfa Annibynnol Ymddygiad Yr Heddlu</p>
Rheoliadau Rhif 6	<p>Coleg Caerdydd A'r Fro Coleg Gŵyr Abertawe Coleg Pen-y-bont Cyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru Prifysgol Abertawe Prifysgol Bangor Prifysgol Cymru Drindod Dewi Sant Prifysgol De Cymru Y Brifysgol Agored Coleg Y Cymoedd Grŵp NPTC Coleg Merthyr Tudful Cyfyngedig</p>
Rheoliadau Rhif 7	<p>Bwrdd Iechyd Prifysgol Powys Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan Bwrdd Iechyd Prifysgol Bae Abertawe Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr Bwrdd Iechyd Prifysgol Caerdydd A'r Fro Bwrdd Iechyd Prifysgol Cwm Taf Morgannwg Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda Ymddiriedolaeth GIG Felindre Ymddiriedolaeth GIG Gwasanaethau Ambiwlans Cymru Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru</p>
Cyrff sy'n gweithredu cynlluniau iaith	<p>Adran Gwaith a Phensiynau Asiantaeth Safonau Gyr a Cherbydau Asiantaeth Taliadau Gwledig Asiantaeth trwyddedu Gyrwyr a Cherbydau Awdurdod Gweithredol Iechyd a Diogelwch Awdurdod Ymddygiad Ariannol</p>

	Gronfa Goffa'r Treftadaeth Genedlaethol Cyllid a Thollau EM Dŵr Cymru Dŵr Hafren Dyfrdwy Grŵp y Post Brenhinol Gwasanaeth Carchardai a Phrawf EM Hybu Cig Cymru Swyddfa'r Gwarcheidwad Cyhoeddus Tŷ'r Cwmnïau
--	---

Comisiynydd y
Gymraeg
Welsh Language
Commissioner

Siambrau'r Farchnad
5-7 Heol Eglwys Fair
Caerdydd
CF10 1AT

0345 6033 221

post@comisiynyddygybraeg.cymru

[@ComyGymraeg](https://www.instagram.com/ComyGymraeg)

comisiynyddygybraeg.cymru